

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

<i>Bjorn Bratbak</i> De nordiske "Nasjonalløvene"	41
<i>Gitte Kjær</i> En heraldisk gåde på Rosenborg Slot	71
<i>Henrik Degerman</i> Kanada - hur gick det sen?	84
<i>Erik Ellegaard Frederiksen</i> Københavns byvåben i nye udgaver	91
Heraldica varia	94
Heraldisk litteratur siden sidst	98
<i>Jan Raneke</i> Adam Heymowski	104

Dette hæfte er udgivet med støtte fra Nordisk publiceringsnævn for humanistiske tidsskrifter og Alfred Goods Fond.

Vejledning til forfatterne

Manuskripter indsendes til redaktionen i et eksemplar, mens forfatteren selv beholder en kopi. Redaktionen påtager sig intet ansvar for uopfordret indsendte manuskripter, billeder m.m., men returnerer i øvrigt billedmateriale efter brugen.

Manuskripter maskinskriveres på A4-ark med 1 1/2 linjes afstand og 4-5 cm bred margen. Forkortelser bør så vidt muligt undgås (altså ikke H.T. eller lignende, men: Heraldisk Tidsskrift). Egentlige artikler skal være forsynet med et kort resume på engelsk, tysk eller fransk.

Noterne markeres med et svævende tal (uden parentes) i brød- eller billedtekst, noterne skrives for sig og nummereres fortløbende. Titlen på de bøger og tidsskrifter, der henvises til, kursiveres eller understreges, og både forfatter, titel og udgivelsessted og -år medtages.

Billeder. Billedtekster skrives ligeledes for sig og nummereres fortløbende. Der bruges betegnelsen Ill./ill. både i brød- og billedtekst. Billedernes omtrentlige placering i brødteksten markeres i margenen. Billedforslag med tilhørende undertekster vedlægges samtidig med at manuskriptet indsendes. Billedteksterne skal foreligge på et af de skandinaviske sprog samt på resumeets sprog.

Håndskrevne rettelser bør ikke forekomme i manuskriptet. Når manuskriptet er godkendt og korrektoren foreligger, kan rettelser mod manuskriptet, herunder udvidelse af tekst eller noter, ikke ventes fulgt af redaktionen. Dersom rettelser mod manuskript er tvingende nødvendige, betales de af forfatteren.

Efter udsendelsen af tidsskriftet får forfatteren et antal heraf, svarende til antallet af trykte sider i artiklen.

Anmeldelser forsynes med overskrift af følgende indhold og med tegnsætning som anført: Forfatterens/forfatterens navn/e: Bogens titel (evt. undertitel eller skriftrække). Udgivelsessted, forlag, årstallet på titelbladet. Antal sider (evt. romertal + arabertal, f.eks. XII, 356 s.). Ved illustrerede værker antal plancher eller blot ill., antal kort. Pris i oprindelseslandets valuta.

Artikler modtages helst på diskette sammen med en papirudskrift af manuskriptet. Disketten bør kun vise én teksttype, altså uden kursivering, fed type eller understregninger. Sådanne markeringer kan derimod angives i det vedlagte manuskript. Teksten skrives uden brug af orddelinger, notefunktion og tabulator ved linjeskift, og der må ikke forekomme en blank linje mellem hvert nyt afsnit. Noterne følger samlet sidst efter teksten. Diskette leveres som WP 5.1. ASCII-format eller MacWrite.

De nordiske “Nasjonalløvene”

Av Bjørn Brathak

De fire nordiske landene Danmark, Finland, Sverige og Norge har alle løven som sine nasjonalsymboler. Island hadde visstnok også i en periode i middelalderen en løve i sitt landskapsmerke, men den forsvant i løpet av den såkalte firehundreårsnatten, for enda ikke å ha vendt tilbake. Hos de andre fire nordiske landene er løven fortsatt et markant kjennetegn på statens autoritet og integritet.

Som nasjonalsymbol har løven sitt utspring i middelalderens ridder- og fyrstevåpen, men røttene til dette eldgamle mytiske symbol må vi nok finne hos orientens kulturer og religioner tusenvis av år tilbake fra før vår egen tidsregning begynner. Løvesymbolenes opprinnelse og plass i vår nordiske kulturhistorie, må derfor gis en sammensatt forklaring med innflytelse fra østens riker og religioner, vår nasjonale oppvåkneende bevissthet fra middelalderen av, til dagens behov for iøynefallende kjennetegn og identi-

tetsmerker såvel i næringslivets som i statlig tjeneste, og etterhvert også kanskje for å fylle menneskesinnets behov for en felles tilhørighet og identitet; et felleskapsmerke som skal samle mer enn å skille.

De første løver i Norden finner vi innen folkevandringstidens (400-800 e Kr) symbolverden, trolig som overføringer fra den germanske dyreornamentikk, som igjen var under påvirkning av provinsialromersk kunst. Fra Danmark har vi også den berømte Gundestrupkjelen, datert til siste århundre f Kr, med sine løvegjengivelser av keltisk opprinnelse.

Den eldste norskskapt løvefigur kan skrive seg fra Oseberggraven (Første halvdel av 800-tallet). Enkelte forskere antar at dyrehodene der har europeiske løvcavbildninger som forbilde, og at de kanskje har gjort heraldisk tjeneste ved å bli båret på faners vis i opptog.

Skandinavias mest kjente løveavbildning fra før år 1000 e Kr finnes på den be-

Dyrehoder fra 800-tallet. Norsk og dansk frimerkemotiv.

The animals's head, wood carving 9th century. Norwegian and Danish stamps.

Jellingstene. Løven bekjemper slangen - det gode i kamp med det onde.
The Jelling Stone. A lion in battle with a serpent - good versus evil.

rømte Jellingstene fra Jylland. Stenen antas å være reist mellom ca 960 og 985 e Kr. Den viser en løve som er omslynget av, eller i kamp med en slange, et motiv som har vært benyttet innen kunst og religiøse fremstillinger gjennom tusener av år, og som fortsatt synes like livskraftig.

Fra brytningstiden mellom hedenskap og kristendom er det bevart en rekke runestener med innhogde løvefigurer. Dette var før de nordiske nasjonalstatenes tid, og betrakter en Norden under ett, er det ikke få steder, særlig i Skåne, hvor fyrrige og særpregede løvefigurer er gjengitt.

Løvesymbolene forsvant ikke med kristendommens innførelse i Norden, men tok nå plass i kirkene; som vindfløyer, utskjæringer og skulpturer såvel på kirkehuset som på inventar, og på gravstener.

Våpenløver

Da så den heraldiske våpenkunst oppstod midt på 1100-tallet skulle det heller ikke gå lang tid før løvesymbolet fikk plass i de nordiske kongers våpen. Løven i den norske kongens våpen har de mest nasjonalbevisste nordmenn ønsket å kunne føre tilbake til kong Magnus Berføtt (1073-

Løven fra Pireus. Nå utenfor Arsenalet i Venezia. På denne løven risset nordiske vikinger sine runer for hundrevis av år siden.

The Pireus Lion outside the Arsenal building in Venice. Nordic vikings made their Runic inscriptions on the Lion's breast hundreds of years ago. Foto/photo: Bjørn Bratbak.

Göthaloven på her-
tug Eriks segl fra be-
gynnelsen av 1300-
tallet.

*The Gotha Lion from
the seal of duke Erik.
Early 14th century.*

1103). Han skal i følge sagaen ha benyttet en gul løve på rød bunn som sitt merke, da han ble drept sensommeren 1103 av irlenderne på en myr i Nord-Irland, ikke langt fra dagens lille landsby Down Patrick. Mer sikkert er det at kong Sverre (1177-1202) førte en løve i sitt segl, og fra 1280 har den norske løve i den form vi kjenner den idag, med øks i fremlabbene og krone på hodet, vært i kontinuerlig bruk som norsk kongemerke og etterhvert også som bilde på nasjonen Norge. Det norske riks- og kongevåpen er dermed ett av Europas eldste.

Danskene har ikke bare én, men hele tre løver i sitt våpen. Disse kan med sikkerhet spores tilbake til kong Knud IVs (1182-1202) segl fra ca 1194. Det er regnet for sannsynlig at allerede kong Valdemar den store (1157-82) kan ha brukt løven i sitt våpen. En teori har vært at danskens tre

løver er et vasallvåpen av tysk opprinnelse. Kong Valdemar den store avla i 1162 lensed til den tyske hohenstaufferkeiser, som førte tre sorte løver på gult skjold som sitt merke. Ikke alle dansker godtar denne teorien.

Løven i svenskenes kongevåpen kan føres tilbake til midten av 1200-tallet og til Birger Jarl. Han regnes som stamfar til den svenske kongeslekten, og skal ha hatt en løve som sitt merke.

I en av middelalderens populære fortellinger, sagaen om østgoterkongen Didrik, som trolig ble nedskrevet i Bergen rundt 1250, fortelles at den tapre Didrik førte et våpen med en gyllen løve. Didrik er egentlig goterkongen Theodorik den store (ca 456-526). En oppfatning har vært at Birger Jarl kan ha fått opplest eller gjenfortalt Didrik-sagaen under mørke vinterkvelder ved sitt hoff, og at han inspirert av denne har satt løven inn i folkungeætens våpenskjold. Senere gjorde kong Magnus Ladulås (1275-90) dette våpenet til kongevåpen og tok også gøtanavnet med i den svenske kongetittelen.

Av de nordiske statenes løvevåpen, er Finlands det yngste. Det kan føres tilbake til ca 1580 og er antatt skapt på foranled-

Løver som motiv på nordiske bruksfrimerker.
Lions as motif on Scandinavian stamps.

Portallover og den norske løve som dekor på dor i røykstova på Kirkjubøur, Færøylene.

Portal lions and the Norwegian Lion decorating the door at the Røykstova at Kirkjubour, the Faroe Islands.
Foto/photo: Magnus Pettersen.

ning av den heraldisk kyndige kong Johan III (1569-92). Han utvidet i 1581 sin kongetittel med "storfyrste till Finland och Carelen".

Mens Finland etter 1809 var innlemmet i det russiske riket, bevarte landet sitt løvevåpen, men over skjoldet måtte det plasseres en russisk storfyrstekrone med den russiske keiserørnen.

Påvirket av motenes skiftende luner fikk løven i det finske våpen etterhvert nærmest form som en puddelhund. Da så finnene på slutten av 1800-tallet ble preget av den

oppvåkne nasjonalisme, og fikk tegnet en ny versjon av riksvåpenet der løven fremstod som både oppreist, stolt og krigersk, skapte det irritasjon hos de russiske makt-haverne. Dette førte naturlig nok til at den nye løveversjonen ble desto hyppigere brukt hos nasjonalsinnede finner. Tilslutt forbød russerne all bruk av denne løveversjonen.

Nasjonenes sinnbilder

De nordiske løvene er ikke bare brukt som kongens og nasjonens våpenmerker, men ble etterhvert begreper som fikk anvendelse i bildende kunst, diktning og i nyere tid også som markedsførere.

I høymiddelalderen ble den franske versromanen "Yvain" - "Løveridderen" - oversatt til norsk. Den tapre ridderen Iven reddet en løve som ble angrepet av en slange. Løven fulgte deretter Iven trofast, og han begynte å kalle seg løveridderen. Iven og løven tilbragte tiden med å gjøre gode gjerninger og redde kvinner som var i nød, inntil Iven vendte tilbake og forsonet seg med sin hustru. Helt oppe på Valpjustadir på Island ble motivet med Iven og hans trofaste løve på 1200-tallet benyttet på en vakkert utskåret kirkedør. På Færøylene finnes flere heraldiske minner fra middelalderen, der den norske løven opptrer, og i våpenet til Orknøylene er den norske løven med sin øks fremdeles på plass for å minne om gamle bånd til landet i øst.

Til den store "Nordische Kunstausstellung im Kaiser Wilhelm Museum zu Krefeld" i 1902 opptrådte alle de fire nordiske

Plakat fra 1902 tegnet av Gerhard Munthe.
Poster by Gerhard Munthe. 1902.

lands løver som blikkfang på den vakre utstillingsplakaten som var tegnet av nordmannen Gerhard Munthe. Gjengitt i tidens "Art Nouveau-stil" finner vi norske løve med sin øks, Danmarks med et brennende hjerte, den finske med sitt hevede sverd, mens den svenske bringer en av de tre nordiske kongekronene i sine fremlabber.

Løven brukt som nasjonenes sinnbilder i kunst og litteratur har vært med på å befeste dens plass i den nordiske folkesjelen. Eksemplene er mange.

Da Finland erklærte seg selvstendig 6. desember 1917 ble det slått en vakker minnemedalje. Den ene siden viser et finsk landskap hvor den finske jomfruen står med løven ved sin side. Den russiske ørn flyr bort med utslåtte vinger idet den bringer trellelenken med seg. Finland

Den finske "jungfrun" med løven ved sin side.
The Finish maiden and her lion.

hadde gjort seg fri fra det russiske tyranni. Medaljens andre side viser det finske riksvåpen. Her er den russiske storfyrstekronen byttet ut med en kongekrone, symbolet på at finnene på det tidspunkt ønsket at landet skulle få en monarkisk styreform.

Motivet med den finske jomfru med løven ved sin side var hyppig i bruk i finsk kunst, et motiv som forøvrig finnes i de andre nordiske land og ellers i Europa, og som har røtter tilbake til antikken. Billedkunstneren Walter Runeberg skapte i

Lex-postamentet på Aleksander II statuen i Helsingfors. *The Lex pedestal of the Emperor Alexander II monument in Helsinki.*

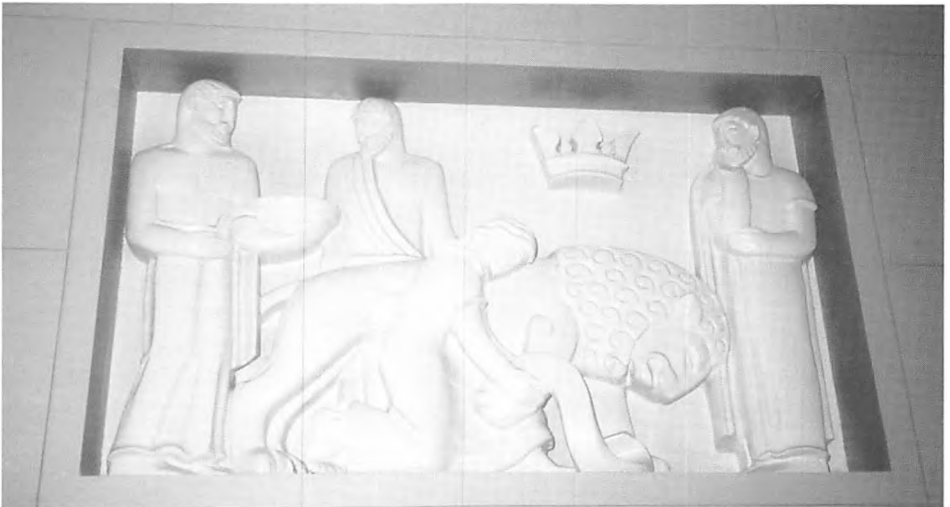
Foto/photo: Bjørn Bratbak.

1892 skulpturgruppen Lex som postamentsfigur til statuen av tsar Aleksander II på Snatstorget i Helsingfors. Lex-gruppen viser en kvinne med en løve ved sin side. Kvinnen er iført en løst hengende kjole og et bjørneskinn dekker over hodet og skuldrene. I sin høyre hånd holder hun et sverd, og i sin venstre et skjold med ordet LEX. En kopi av denne skulpturen ble senere benyttet som utsmykking i Enkammerriksdagen i de første riksdagslokalene, i Frivilliga brandkårens hus og i Heimolas hus. Motivet fikk forøvrig vid utbredelse i finsk bildende kunst. Da finnes nye riksdagsbygning stod ferdig i 1931 ville man ikke lenger ha med Lex-statuens motiv, den ble nå oppfattet som en etterlevning fra tsartiden. Opprinnelige Lex-skulpturer står imidlertid nå i Ständerhusets trappeoppgang og i presidentens slott.

Et rørende motiv finner vi i dagens finske riksdagsbygning, også det med røtter

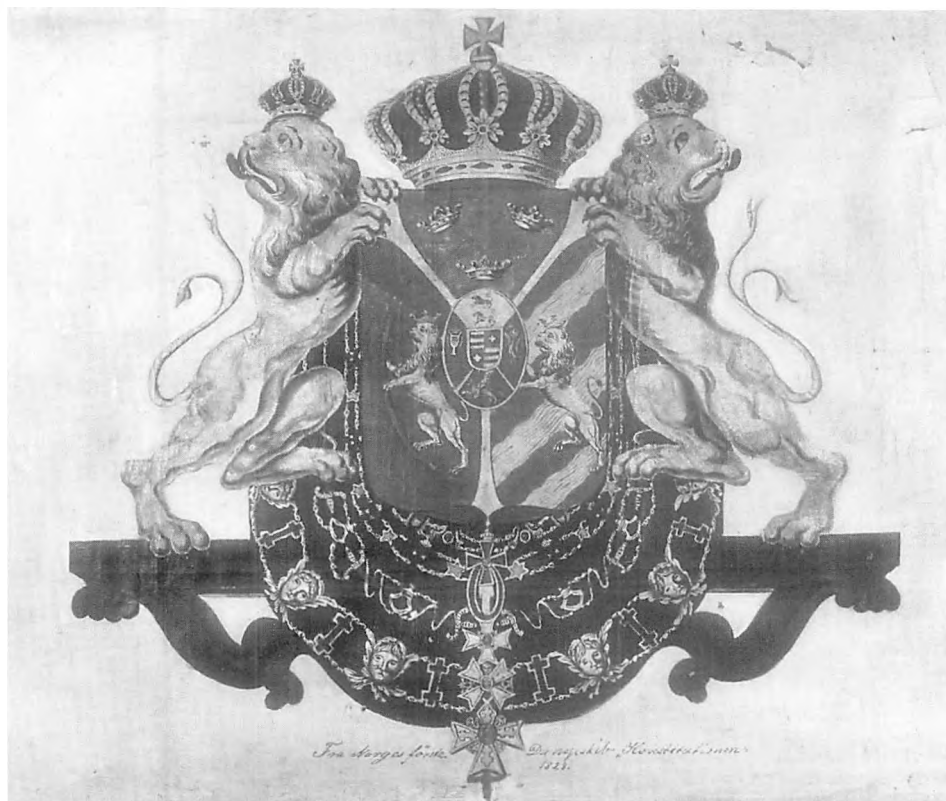
til antikken, og med paralleller ellers i Norden. Den mest iøynefallende og gripende løveutsmykking i det nye riksdagshuset er kunstneren Gunnar Finnes (1886-1952) veggrelieff i bygningens restaurant. Relieffet viser en såret løve omgitt av tre menn. En kvinne kneler ved løvens side og er opptatt med å bandasjere løvens høyre fremlabb. En kongekrone av den middelalderske åpne typen er også med i relieffet, men plassert frittstående langt fra løvens hode. I en arkitektonisk beskrivelse av riksdagshuset omtales veggrelieffet slik: "...i Gunnar Finnes humorristisk betonade relief, å vilken Finlands lejon, berövad sin krona, omplåstras...". I utstillingskatalogen ved markeringen av 100-års dagen for Gunnar Finnes fødsel, blir relieffet omtalt under benevnelsen "*Finlands lejon ompysslas*".

Mennesket som leger en skadet løve, er et eldgammelt motiv, og synes å ha en

Gunnar Finnes løverelieff i Riksdagens restaurant.

The lion relief in the restaurant at the Finish parliament building. Foto/photo: Bjørn Bratbak.

Kong Karl 13s våpen etter 1814. Den norske løve og gøthæløven i skjoldet. Tegning i Marinemuseet i Horten.

The Norwegian Lion and the Gotha Lion in the coat of arms of king Charles XIII. Drawing in the Norwegian Navy Museum, Horten. Foto/photo: Marinemuseet/Norwegian Navy Museum.

spesiell appell til kunstnere. Det er svært ofte, gjennom alle tider, benyttet som tema i bildende kunst og litteratur. Ett opphav til dette populære motivet er å finne i en legende om kirkefaderen, den hellige Hieronymus (ca 342- 420 e.Kr). Han skal i løpet av sin eneboertilværelse ha trukket en torn ut av poten til en løve, og i takknemlighet for dette fulgte løven ham deretter trofast som en hund. Denne fortellingen har siden inspirert forfattere, bil-

ledkunstnere og også forkynnere, særlig i de katolske land. Men helt opp til vårt protestantiske Norden har fortellingen vært i bruk. I 1816 benyttet Eidsvollsmannen, prosten Nicolai Wergeland, dette som bilde ved sin smigrende omtale av kronprins Karl Johan:

"...Scandiens elskede Carl Johan har vundet Norrig ved sine Dyders milde Vold. Han uddrager Tornen af den norske Løwes Fod og leder den helbredet frem for dem

Stol, Norsk Folkemuseum, Oslo. Dekor utført av Gerhard Munthe. Den norske løve i et vinterlandskap med snø og grantrær.

Chair decorated by Gerhard Munthe. Norsk Folkemuseum, Oslo. The Norwegian Lion in winter landscape. Foto/photo: Bjørn Bratbak.

der hade Nordens Fred og Frihed...".

At løvens mytiske egenskaper fortsatt er levende i den finske folkesjelen, ble tydelig demonstrert sommeren 1992. Det oppstod da rykter om at en levende løve skulle være sett i de finske skogene. Dette førte til en strøm av meldinger om folk som skulle ha sett løven, eller i hvert fall spor etter den, og hele sommeren var det ikke bare Finlands, men hele Nordens heteste nyhet. Etterhvert ble det klart at det måtte være den finske løven som av og til tok seg ut av riksvåpenet og trasket rundt i skogene på grensen mot Russland. Trolig

ville den følge med hvorledes den russiske bjørn tedde seg, nå som den ikke lenger kunne pynte seg med kommuniststjerne, hammer og sigd.

Svenskenes løve er kanskje den som er minst fremtredende som nasjonalt sinnbilde. Men det er da eksempler på at også deres løvesymbol både har skapt skrekk, og vært til forbilde for kunstverk både i eget og andre land.

Under tredveårskrigen (1618-1648) fikk den svenske kong Gustav Adolf tilnavnet "Løven fra Norden". Hundre år tidligere hadde den sveitsiske naturforsker Paracelsus (1493-1541) spådd om "Løven fra Norden" at den skulle komme til å "förgöra Örnén på Tysklands kejsartron". Denne spådommen, eller myten, ble under krigen raskt knyttet til den unge svenske kongen som gikk fra seier til seier. I det

Den norske løve og den russiske bjørn. Vignettegning fra forbrødringsbestrebelsene sommeren 1990.

The Norwegian Lion and the Russian Bear. Drawing from 1990.

protestantiske Tyskland ble det etter seieren ved Breitenfeld i 1631 sunget en vise der kong Gustav Adolf roper til den slagne Tilly:

*Ich in der Löw von Mitternacht,
der will Ich frisch fechten,
Ich streite ja durch Gottes Kraft,
Gott helfe dem Gerechten.*

Under religionskrigene i Tyskland lot Gustav Adolf også fremstille minnemyn-ter eller medaljer hvor motivet med den svenske løven som forsvarer av den rette tro fremheves. På flere slike medaljer fra rundt 1630 fremstilles en oppreist løve med krone på hodet. Den har som regel løftet sverd i høyre fremlabb, mens den venstre hviler på Bibelen. Over dette stråler Guds øye gjennom skyene. Medaljetekstene er som regel på tysk, et språk som var på mote i Sverige og holdt på å danke ut latinen:

*VON MITTERNACHT ICH KOMM HEREIN:
WILL GOTTES WORT BESCHVTZER SEIN*

Også blant de tyske protestantene ble det i årene 1630-32 laget medaljer som hedret Gustav II Adolfs seier over katolikkene. En slik medalje viser en oppreist løve som trådte på religionsfrihetens fiende; en kvinne med klør, dragehode og en pavemitra som ligger over et dobbeltkors. Løven holder i høyre fremlabb sitt oppløftede sverd, mens den venstre hviler på en bok hvor det kan leses: *PRO LEGE ET GREGE* (For loven og folket). Andre medaljer har lignende motiver med den svenske løven med sverdet. En har devisen: *DIRIGIT EX ALTO CHARI DEUS ARMA LEONIS* (Gud sendte ut fra det høye den dyrebare løvens våpen), mens en annen har en forkortet innskrift som skal leses:

*IST DER GERECHTE ALZEIT
GLEICH WIE EIN JUNGER LÖVE IN STREIT*

Den norske løve som pryder en leketøyskanon som har tilhørt de svenske kongene Karl 11, Karl 12, Gustav 3 og Gustav 4 Adolf som barn. Nå i Kungl Armémuseum, Stockholm.

The Norwegian Lion as decor on toy cannon. The toy belonged to the Swedish Kings, Charles XI, Charles XII, Gustaf III and Gustaf IV Adolph as children. Now in the Royal Army Museum, Stockholm. Foto/photo: Bjørn Bratbak.

Løve-monumenter

Løvene utenfor Stockholm slott er kanskje et noe missvisende symbol på den svenske løven, der de står triumferende med den ene fremlabben med et sikkert grep over jordkloden. Løvene er forøvrig støpt av tyvegods røvet i Danmark midt på 1600-tallet. Mens svenskene under krigen 1658-59 holdt deler av Danmark-Norge besatt, plyndret de flere slott og herregårder og førte rikdommer og kunstskeer til Sverige. De tok bl a de store og flotte fontenene ved slottene Kronborg og Frederiksborg. Fontenene, eller "vandkunstene", som de ble kalt, var anskaffet henholdsvis av kong Frederik II og kong Christian IV. Flere av skulpturene fra Kronborg ble smeltet om, noe som gav to og et halvt tonn bronse. I 1704 ble så bronzen benyttet til å støpe de to løvene som vokter Tessins Stockholm slott. De ble skapt av den fran-

ske billedkunstneren Bernard Fouquet. Svenskene sier selv i et av sine historieverker at løvene står som "Symboler for Sveriges krigiske effektivitet under vår storhetstid". Løvene har gitt navn til Lejonbacken utenfor slottet, tilsvarende som vi i Norge har fått Løvebakken utenfor Stortinget, takket være de norske løvene der.

På samme måte som løven utenfor kongeslottet i Stockholm holder jordkloden i et fast grep under sin ene frempote, står en lignende bronseløve innenfor de gamle bymurene i den eldgamle byen Novgorod - de nordiske vikingers by. Til tross for kommunistenes undertrykkelse og påvirkning gjennom flere generasjoner, er troen om at den som berører løvens hale kan få et ønske oppfylt, bevart. Myten om det majestetiske dyrets undergjørende evner overlevde kommunismens kjølige realisme.

Den russiske Samson åpner gapet på den svenske løven. Fontenen ved slottet Petershof utenfor St. Petersburg.

The Russian St Samson forceably opening the Swedish lion's mouth. Fountain at the Palace Petershof near St Petersburg.

Foto/photo:
Bjorn Bratbak.

Den svenske løven har fått en lite heroisk plass ved det berømte slottet Petershof utenfor St Petersburg. Slottet ble påbegynt av tsar Peter den store i 1714. Det er særlig berømt for parken med sine mange fontener. Mest storslagen og berømt er fontenen "Samson åpner gapet på løven". Samson presser med begge sine hender opp kjeften på en halvveis sittende løve. Ut av løvens gap strømmer en vertikalrett vannstråle hele 20 meter opp i luften. Symbolikken til denne fontenen er hentet fra et trykk som ble spredd i Russland etter seieren over svenskene i slaget ved Poltava i 1709, og hvor den medfølgende teksten fortalte at dette var den russiske Samson som tok livet av den svenske løven. Slaget ble utkjempet på St Samsons dag, 27. juni 1709. Peter den store likte dette motivet så godt, at det ble mønster for den mest fremtredende fontenen ved slottet, og er den dag i dag et av de mest populære turistmål i St Petersburg.

Svenskene er imidlertid stolte av sine løve, og flere av deres krigsfartøyer har opp gjennom historien vært oppkalt etter

den; for eksempel med navn som "GÖTHALEJON". Den svenske militærmarsjen "Göthalejon", komponert til ære for ett av skipene med dette navnet, har også fått en stor utbredelse i Norge. En av de mest kjente norske løvesanger, "Norges Løve" av Johan Storm Munch (1778-1832), var i årene etter 1814 så populær at den nærmest var å betrakte som Norges nasjonalsang. Den ble dengang, og blir fortsatt, sunget til den svenske marsjmelodien "Göthalejon".

Norges ofte spilte janitsjarmarsj "Den Norske Løve" av Oscar Borg, har også sitt opphav i unionstiden. Den ble opprinnelig komponert til ære for unionen med Sverige og med navnet "Leve Unionen", men måtte etter unionsoppløsningen 7. juni 1905 gis et mer høvelig navn. Det ble "Den Norske Løve".

Som det nordiske land som har hatt minst av adel, slott og herregårder, er det naturlig at det er hos oss det finnes færrest prangende løvemonumenter, men noen finnes det. Hovedstaden i den nye selvstendige nasjonen Norge fikk i 1833 sitt første

Moder Svea på svensk pengeseddel. I skjoldet de tre svenske kroner, mens løven vokter trofast ved siden.

The Mother Sweden as motif on banknote.

The three Swedish crowns on the shield, a faithful lion stands guard.

Det nye Norges første løvemonument - Krohgstøtten fra 1833 i Oslo.
The first lion monument in the independent Norway - the Krohg Memorial in Oslo, erected 1833.
Foto/photo: Bjørn Bratbak.

offentlige monument, en malmstøtte til minne om stortingspresident Christian Krohg. Støtten eksisterer fortsatt og befinner seg ved Akerselven, ikke langt fra Oslo legevakt. Ved støttens fot ble det plassert en liggende løve med øks i fremlabbene - den norske løven.

Året etter ble løvemonument nummer to avduket. Det skjedde 17. mai 1834 i Ørje, hvor det like ved landeveien ble avduket et monument som både skulle minne om 17. mai 1814 og om foreningen med Sverige 4. november samme året. I en nisje i støttens fot lå den norske løve hugget i klebersten. Den lokale billedkunstner, som forøvrig var dyrlege, men som neppe noen gang hadde sett en levende løve, kom til å skape en løve som mest av alt lignet en sau. Denne sauelignende løven prydet monumentet i 50 år, men ble i 1884 degradert til monumentets bakside, mens en ny og mer løvepreget skulptur fikk plassen på fremsiden.

Det kan synes som om vi nordmenn, som tidligere var så stolte og glade i vårt løvesymbol, idag stiller oss noe mer like-

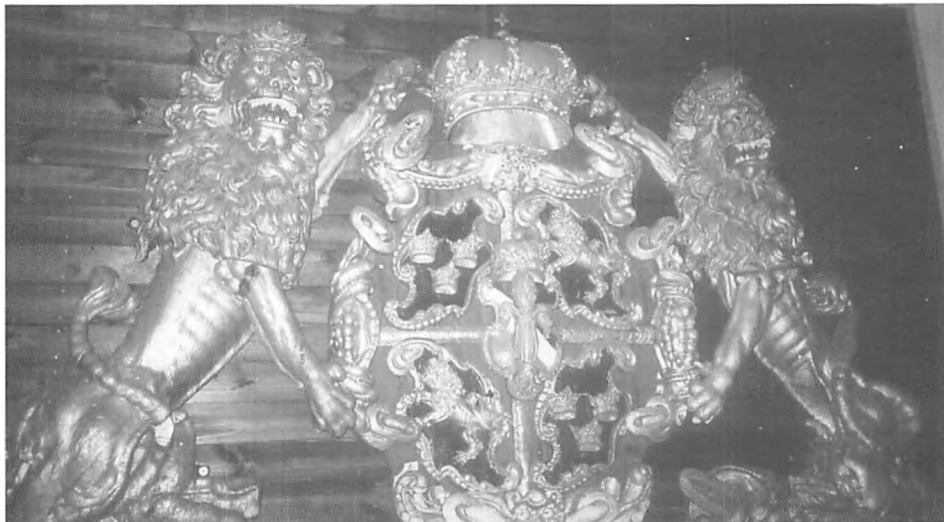
Monumentet fra 1834 ved veien gjennom Ørje.
The 1834 roadside monument at Ørje. Foto/
photo: Bjørn Bratbak.

gyldig til den norske løves skjebne. I vår nyere historie er det flere eksempler på at den norske løve er forsøkt byttet ut med et husdyr, gjerne en hest. I slutten av 1950-årene ble det i forbindelse med tronskiftet gitt ut en ny serie skillemynt. Her var den norske løve byttet ut med dyr fra den norske fauna, bl a en fjordhest. Dette forsøket ble møtt med en så bastant kritikk, at Finansdepartementet snart fant å måtte utgi en ny myntserie der hesten og de andre dyrene måtte vike for riksløven og kongens monogram.

I 1986 ble det gjort et nytt fremstøt for å la fjordhesten erstatte løven som rikssymbol. Nå var det en tidligere statsråd som gikk sammen med noen hovedstadskjendiser, godt støttet opp av landets største avis, som ville få fjordhesten anerkjent som vårt nye nasjonalsymbol. Trolig vil dette forsøket bli like mislykket som et annet forsøk på å la en fjordhest symbolisere

den norske nasjonalstaten. I 1926 vant billedhuggeren Wilhelm Rasmussen konkurransen om utformingen av et nasjonalmonument som skulle reises foran Stortinget. På toppen av en snart 30 meter høy søyle skulle kong Harald Hårfagre og en norsk fjordhest trone. De hadde historiens atmosfære og symboliserte utmerket det typiske norske lynne og den nasjonale innstilling, skrev kunstneren. Fullførelsen av monumentet trakk ut, og da kunstneren etter krigen ble dømt for landsvik, ble hele prosjektet stilt i bero.

Et annet eksempel med hest og løve, som ikke kom lenger enn til skissestadiet, finner vi hos Gustav Vigeland. I 1901 fikk han i oppdrag å lage utkast til Nobelmedaljen. Han prøvde seg først med en skisse med en hest og løve som gikk side om side, mens løven slikket hestens mule. Dette skulle symbolisere "arbeidet for fred og broderskap mellom folkene". Mo-

Kongevåpen fra Wasa-skipet. Wasa-museet, Stockholm.

Royal coat of arms from the Wasa-ship. The Wasa Museum, Stockholm. Foto/photo: Bjørn Bratbak.

Den norske løve i en noe sjelden positur. Relieff på Politiskolen i Oslo.
The Norwegian Lion in a rare posture. Relief at the Police Academy in Oslo.

tivet ble forkastet til fordel for tre nakne menn som holder hverandre om skuldrene.

Norsk sparsommelighet og nøysomhet kan de to granittløvene foran Stortinget symbolisere. De ble ferdige til Stortingsbygningens innvielse i 1866. Løvene ble hugget av straffanger fra Akershus festning, noe som førte til at de bare kom til å koste tredjeparten av det de ville gjort om de var blitt støpt i bronse.

Det er hos danskene, det nordiske landet som ligger nærmest de europeiske kultursentra, at vi kan finne de mest storlagne løvemonumenter. Men også til disse knytter det seg historiske tråder til de nordiske lands felles historie, særlig til Norge, naturlig nok.

Den mer enn 1000 år gamle løven på Jellingstenen er alt nevnt. Det er nok heller tvilsomt at beskrivelsen i "Monumenta

Danica" fra 1643 om at Jellingstenens løve skulle symbolisere Norge er korrekt. Forfatteren begrunner sin teori med at Norge er nevnt i runeinnskriften på stenen og at Norge hadde løven i sitt våpen.

Også danskene har et løvemonument der hesten er med. Monumentet befinner seg i Kongens Have ved Rosenborg Slot i København, og også dette har en interessant og fornøyelig historie.

I 1617 foreviste bronsestøperen Peter Husum den driftige kong Christian IV en tegning av et antikt monument som prydet trappen til Capitol i Roma. Monumentet forestilte en rasende løve som undervang seg en hest. Tegningen falt i smak hos kongen, og han bestemte at det skulle støpes en kopi av skulpturen. Kopien var ferdig i 1623 og ble først oppsatt i Glückstadt. Christian IV hadde imidlertid måttet true Peter Husum med fengsel før han en-

Orknøyenes våpen.
The coat of arms of the Orkney Islands.

delig gjorde statuen ferdig. I 1640-årene ble den flyttet til kongens nyoppførte Rosenborg Slot.

Etter noen tid gikk opprinnelsen til monumentet i Kongens Have i glemmeboken, og det ble oppfattet som om det skulle symbolisere Braunschweig-Lüneburgs frafall og svik uttrykt ved våpendyrene hesten og løven. Under tredveårskrigen hadde hertug Georg av Braunschweig-Lüneburg i 1626 sviktet sine nederlandske forbundsfeller, og også Christian IV, ved å tre inn i den tyske keiserens tjeneste. Hertugen førte den hvite sakserhesten i sitt våpenmerke.

Da det under kong Christian V (1670-99) i 1696 ble utgitt en stor minnemedalje, ble motivet hentet fra monumentet i Kongens Have. Medaljen ble gitt årstallet 1626, da man nå trodde at monumentet var reist til minne om hertugens svik det året.

Under en av de mange krigene mellom Sverige og Danmark-Norge røvet den svenske kong Karl X Gustav i 1659 bl a den praktfulle Neptun-fontenen fra Frederiksborg Slot. Fontenen var omgitt av 16 bronseskulpturer og var oppsatt i 1622. Blant de praktfulle figurene var tre gående løver som ble ledsaget av gudene Merkur, Fama og Viktoria i skikkelser av nakne ynglinger. Løvene skulle symbolisere de danske løver fra kongevåpenet. De nakne ynglingene Merkur og Fama holdt en kongekrone over sin løves hode, mens Victoria holdt en laurbærkrans. Mellom løvens hode og kronene og laurbærkransen, var Christian IVs monogram opprinnelig anbrakt, men monogrammene ble fjernet av svenskene.

Svenskene førte krigsbyttet med seg til Stockholm. Løveskulpturene ble rundt

1690 oppstilt i parken ved Drottningholm slott sammen med skulpturer som var røvet i andre land, bl a i 1648 fra Praha. Danskene ønsker gjerne å fremstille det som om det var svenskekongens dronning, Hedvig Elonora, som var den mest tyvaktige, og stod bak masseplyndringen av danske kunstsatter.

Danmarks andre kjente løver, de tre søvløvene på Rosenborg Slot, er trolig laget etter løveforbilder fra antikkens herskere, eller kanskje fra kong Salomos tronsal. Om den heter det i Bibelens 2. Krønikebok:

Kongen lot gjøre en stor kongetrone av ibenholt og kledde den med rent gull.

Kongetronen hadde seks trappetrinn og en fotskammel av gull.

På begge sider av setet var det stolarmer og ved stolarmene stod to løver.

På de seks trappetrinnene stod det løver på begge sider, tolv i tallet. Maken til kongetrone har aldri vært laget i noe annet kongerike.

De tolv bronseløvene fra midten av 1600-tallet ved spanskekongens tronstol, og de tre søvløvene ved danskekongens hoff fra samme periode, har sine tydelige forbilder. Opprinnelig hadde det vært planlagt at det ved den dansk-norske kongens tronstol skulle stå 12 løver, seks i forsølvet kopper og seks i rent sølv. Av søvløvene ble det aldri flere enn tre ettersom fellesmonarkiets økonomi ikke maktet flere. De tre siste ble avbestilt. Kopperløvene ble muligens utført, men ingen kjenner til deres skjebne.

Om de danske søvløvene har det i vårt land inntil ganske nylig vært knyttet den oppfatning at de var støpt av sølv som stammet fra Norge. I norske skoler ble det

lært at sølvet i løvene kom fra kirkesølv
som danskene røvet fra Norge ved refor-
masjonen i 1536. En annen versjon var at
sølv var tatt ut i gruvene ved Kongsberg.

Når norske besøkende kom til Rosen-
borg Slot, hvor sølvløvene vanligvis er ut-
stilt, forkynte de med nordmannens på-
ståelighet og høyrøstethet, denne for
danskene så lite flatterende forklaring på
løvenes opprinnelse. Danskene fant etter
noen tid nordmennenes stadige påstander
så plagsomme, at undersøkelser for å få
klarlagt sølvets opprinnelse ble iverksatt.
Ved undersøkelsene kom det for en dag at
løvene var støpt av sølv som var innkjøpt i
Frankrike. Etter dette ble det fra dansk
side rettet en formell henvendelse til
Norge. Det ble bedt om, for det gode na-
boskaps skyld, at historien om sølvløve-
nes opprinnelse burde bli riktig gjengitt i
det norske skoleverket. Men ennå så sent
som i 1989 ble det i en bredt anlagt repor-
tasje i ett av Skandinavias mest utbredte
magasiner, opplyst at danskernes sølvløver
var laget av norsk sølv. Myten om løvenes
opprinnelse er tung å avlive.

En liten heraldisk stridighet mellom
Danmark og Sverige-Norge om eiendoms-

Ved unionsoppløsningen i 1905 ble den norske
løve benyttet som erstatning for den "avsatte"
kong Oscar 2s portrett på norske frimerker.
I 1940 gjentok dette seg. Nå var det tyskerne
som forlangte kong Haakon 7s portrett fjernet.
Igjen kom den norske løve til unnsetning. Etter
kort tid måtte også den finne seg i å få den ty-
ske V som overtrykk.

*After Norway broke away from the union with
Sweden in 1905, the Norwegian Lion replaced
the "dethroned" King Oscar II on Norwegian
stamps. In 1940 the German occupants
demanded the king's portrait removed. Again
the Norwegian Lion replaced the head of state.*

retten til den norske løve oppstod etter at
Danmark i 1814 hadde måttet avstå Norge
til Sverige. Den danske kong Frederik VI
fortsatte å føre den norske løven i sitt
våpen, noe som skapte irritasjon både i
Norge og Sverige. Striden om den norske
løven i danske våpen og embetssegl
pågikk i fem år og ble først løst høsten
1819. Da måtte kong Frederik VI i en
høytidelig traktat forplikte seg til å fjerne
det norske løvemerke fra sitt våpen:

*"...saa at hverken Hans Majestet eller
sammes Arvinger og Efterkommere skulle
bruge eller lade bruge dette paa nogen
Maade, hverken paa Acter, Documenter,
Stempler, Mynter, Bygninger, Emblemer
eller andet, under hvilket Navn eller Be-
nævnelse de maatte være..."*

Istedløven

Dagens mest aktuelle og omstridte danske
løvemonument må være Istedløven; et
løvemonument som etter en omflakkende
tilværelse for tiden befinner seg ganske
bortgjemt i Tøjhusmuseets bakgård i Kø-
benhavn, men som det nå igjen begynner å
bli politisk strid om. En strid som har røtter

**Istedløven på sin sokkel i Tøyhusmuseets bak-gård.
*The Isted Lion at the Tøyhusmuseet, Copenhagen.***

i det eldgamle fiendskap mellom dansker og tyskere, og som også vi nordmenn på mer enn én måte har vært involvert i.

Opphavet til Istedløven, et mektig bronsemonument av en sittende løve, skriver seg fra krigene mellom Danmark og Tyskland midt på 1800-tallet. Som et resultat av nasjonalistiske strømninger, og påvirket av de revolusjonære bevegelser i kjølvannet av februarrevolusjonen i 1848, gjorde holstenerne og tysktalende slesvigere opprør mot den danske konge og regjering i mars 1848. Opprøret ble støttet av Preussen og det kom til åpen kamp mellom danske og holstenske tropper støttet av preussiske. I hele Tyskland var det begeistring og oppslutning om opprøret i Holsten og Slesvig og kampsangen "Schleswig - Holstein, Meerumschlungen" lydde hyppig over hele Tyskland. Det ble opprettet en provisorisk regjering i Kiel for de to hertugdømmene, og tyskerne sendte store tropestyrker inn i Jylland i mai 1848.

En våpenstillstand ble sluttet i Malmø i august 1848, men våren 1849 brøt krigshandlingene ut igjen, og på nytt rykket tyske tropper inn i Danmark. I juli ble det igjen forsøkt med en våpenstillstand. 1000 norske og 3000 svenske tropper ble stasjonert i Slesvig, mens tyske tropper ble plassert i Holsten for å hindre de stridende parter fra å støte sammen. De nordiske land har således en lang tradisjon hva fredsbevarende styrker angår.

Den russiske tsaren, England, Frankrike og Sverige-Norge besluttet i juli 1850 i London at Danmark fortsatt skulle ha kontroll over Holsten og Slesvig, og de nøytrale tropper fra bl a Sverige og Norge ble trukket tilbake. Dette oppmuntret de

tysktalende slesvigere, godt støttet av frivillige fra Tyskland, til igjen å ta opp kampen med danskene. 25. juli 1850 stod det et stort og avgjørende slag ved landsbyen Isted. Her seiret danskene, men tapene var store. 845 dansker falt, mens det hos slesvig-holstenerne var 534 falne. Det var etter slaget ved Isted at Grundtvig skrev sin "Kærmindesang" hvor det i ett av versene heter:

*Vor kærlighed med alle,
de store og de små,
som ville stå og falde
med løven askegrå.*

Det deltok nok noen norske og svenske frivillige i krigen, men stort sett ble danskene overlatt til seg selv. Tre nordmenn skulle imidlertid få sine navn innrisset med gullskrift i dansk historie. Det var Olav Rye, Fredrik Adolf Schleppegrell og Hans Helgesen. Under Norges frihetskamp i 1814 hadde de deltatt i krigen mot Sverige som unge løytnanter. De var sterkt uenige i måten krigen var ført på, våpenstillstanden og deretter unionsavtalen med Sverige. De nektet å avlegge ed til den nye unionskongen, søkte avsked fra den norske hæren og forlot sitt fedreland i mars 1815. De fikk senere ansettelse i den danske hæren. Rye og Schleppegrell avanserte til generaler, Helgesen til oberst.

Olav Rye falt i slaget utenfor Frederica i juli 1849. Schleppegrell gav sitt liv i slaget ved Isted 25. juli 1850.

Etter den danske seieren ved Isted, og ved at den russiske tsar grep inn på nytt, ble det tyskstøttede opprøret knust for godt. I januar 1851 hadde danskene igjen full kontroll over Slesvig. Treårskrigen var til ende.

Bronseløve utenfor Glypteket i København. Løven snerrer mot en angripende slange.
Bronze lion outside the Glypteket in Copenhagen. The lion snarling at an attacking serpent. Foto/
photo: Bjørn Bratbak

Hans Helgesen overtok 1. februar 1851 som kommandant i byen Slesvig, og i mai 1852 ble han kommandant i Rendsburg. Her døde han i 1858. Hans bære ble ført til Flensburg hvor han ble stedt til den siste hvile på samme sted som de mange falne fra Istedslaget. Hans Helgesens største bragd, gjorde han som kommandant i Frederikstad i Sør-Jylland.

Ryktet om Helgesens tapperhet og ledelse av forsvarskampen i Frederikstad fløy over Norden. Den endelige avvísning av det tyske angrepet falt sammen med Helgesens 57ende fødselsdag, 6. oktober 1850. Offiserene og mannskapene som

hadde stått side om side med sin tapre sjef under beleiringen, forrærte ham en sabel som æresgave. På sabelens grep var påsatt en norsk løve i rent gull. Danskene har også i ettertid visst å minnes at Helgesen var av norsk opphav. I et av sine nyeste historieverker sier de at Frederikstad "*blev tappert forsvaret af den norske oberstløjtnant Hans Helgesen*". Også Rye omtales i dette verket som norsk: "*Den kække nordmand, general Rye*".

På tolvårsdagen for slaget ved Isted, 25. juli 1862, ble minnesmerket over danske soldater som hadde falt i treårskrigen, og var begravet på Flensburg kirkegård,

avduket med stor festivitas. Danskene hadde ved en landsinnsamling skaffet penger tilveie. Billedkunstneren H. V. Bissen skapte en stor sittende bronseløve som ble plassert på kirkegården, ikke langt fra den store jordhaug som var kastet opp som gravminne. Danskene beskriver selv at den sittende bronseløven hadde "*Blikket truende vendt mot syd*". På monumentets sokkel var 4 bronsemedaljonger av helter fra slaget ved Isted. Blant disse var portrettene av Schleppegrell og Helgesen.

Krigstroféet

Løven skulle ikke få sitte lenge i Flensburg og skue mot syd. I januar 1864 rykket preussiske og østerrikske tropper inn i Slesvig, og den andre slesvig-holstenske krig var i gang. De opprørske tysktalende slesvigere rettet raskt sin oppmerksomhet mot den triumferende Istedløven. Først ble den skjendet og nedrevet fra sin sokkel av voldsmenn. Deretter ble den av tyske soldater ført til Tyskland hvor den først ble oppstilt i Arsenallet i Berlin, deretter i 1878 som krigstrofé ved *Kaiser Wilhelm Cadettschule* i Lichterfelde. I 1933 endret skolen navn til *Adolf Hitler Kasernen* og ble utlekkingsanstalt for SS-Sturmabführere til Det tredje riket.

Mens den andre slesvig-holstenske krig pågikk i 1864 gikk det en stemningsbølge over Tyskland til fordel for de slesvig-holstenske opprørere. Akkurat på denne tiden ble det arbeidet med å anlegge et nytt villakvarter ute ved Havel-flodens bredd i utkanten av Berlin. Villaområdet ble gitt navnet Alster etter den tyske hærens overgang til Als i 1864. Skogen ved villakvarteret ble oppkalt etter slaget ved Dybbøl, og ble kalt "Düppel", et navn som fortsatt

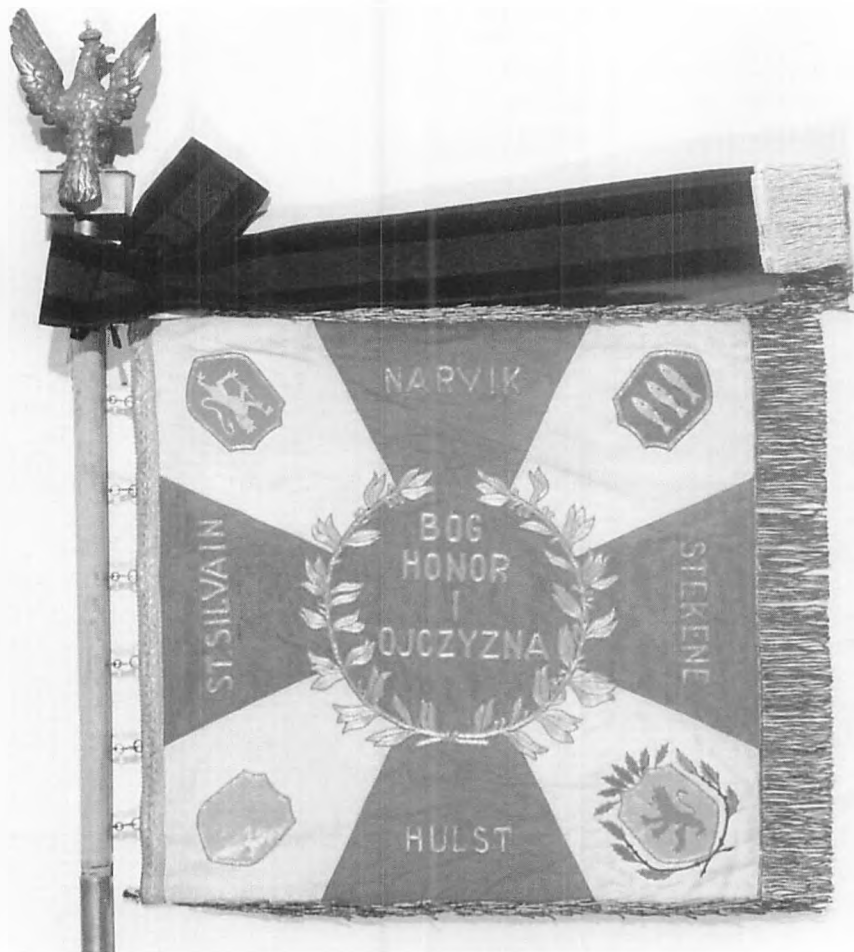
Den norske løve i tysk krigstjeneste under den andre verdenskrigen. Norsk SS-offiser i Legion Norge.

The Norwegian Lion as German army insignia during WW II. Norwegian officer of the Waffen SS Legion Norway.

er i bruk. Men tyskerne nøyde seg ikke med navneminnene fra kampene i Danmark, de støpte også en tro kopi av Istedløven, eller "*Flensburger-løven*" som tyskerne helst foretrakk å kalle den. Kopien satte de opp i villakvarteret. I 1938 ble denne løvekopien noe flyttet, og fikk nå plass ved kystveien "*Am Grossen Wannsee*". Her ble den sittende på nabotomtten til "*Am Grossen Wannsee 56-58*", stedet der Reinhard Heydrich holdt sin beryktede "*Wannsee-konferanse*" 22. januar 1942 og hvor utryddelsen av 11 millioner jøder ble satt i system. Innen freden kom i mai 1945 hadde tyskerne med sin effektivitet maktet å avlive rundt 6 millioner.

Bygningen hvor Wannsee-konferansen ble holdt kalles med rette "Dødens hus" og er nå museum. Hit kommer besøkende fra hele verden for å ta stedet i øyesyn og reflektere over menneskenes grusomhet. I nærheten sitter fortsatt Istedløvens tvil-

lingbror tenksom på sin sokkel. Den har vært vitne til planleggingen av vårt århundres mest bestialske ugjerning. Kanskje gjør vi løven urett ved å bruke ordet bestialsk. Bare mennesket kan stå bak så utspekulerte ugjerninger.

Den norske løve på polsk bataljonsfane fra 1945.

The Norwegian Lion on a Polish battalion's colours from 1945. Foto/photo: The Polish Institute and Sikorski Museum.

Istedløven vender hjem

Takket være initiativ og handlekraft fra den danske journalisten Henrik V. Ringsted i avisen "Politiken", skulle den rovede Istedløven ved en kupplignende operasjon bli ført tilbake til Danmark etter Tysklands kapitulasjon i 1945. Under krigsårene hadde Ringsted, som dansk korrespondent i Berlin, mer enn en gang dratt ut til Lichterfelde og tatt den bedrøvede løve i øyesyn, og ergret seg over det dårlige selskap den var kommet i, som han selv har uttrykt det. Ved Tysklands sammenbrudd i mai 1945 fikk Ringsted status som krigskorrespondent ved de allierte okkupasjonsstyrkene, og kunne iføre seg britisk offisersuniform. Han kom snart i kontakt med medarbeidere i et korps som inngikk i general Eisenhowers seirende arméer, og som hadde som spesialoppgave å spore opp, og føre stjålne kunstskeer tilbake til sine rette eiermenn. Det var velkjent at de nazistiske ledere hadde lagt sine klamme hender over kunstskeer fra hele Europa, og ført disse til Tyskland. En av de amerikanske offiserene i dette korpsset, Culvin Hathaway, ble senere direktør for Cooper-museet i New York. Han og Ringsted ble gode venner, og da det ble klart at captain Hathaway var en stor venn av Danmark og hadde inngående kunnskaper om dansk kunst og kultur, fødtes tanken hos Ringsted om at Hathaway var den rette til å bli innviet i Ringsteds drøm om å føre Istedløven tilbake til Danmark. Ringsted hadde allerede underhånden foretatt sonderinger hos den danske utenriksminister Christmas Møller i København, som hadde gitt klar-signal fra dansk side om at løven var ønsket tilbake.

Ringsted og captain Hathaway la nå sine hoder i bløt, og snart hadde rammen for "Operation Lion" tatt form. Den amerikanske general Floyd L. Parks hadde kommandoen over området ved Lichterfeld hvor løven befant seg. Uten å konsultere sine militære og byråkratiske rådgivere, gav generalen uten videre sitt samtykke til at løven skulle føres tilbake til Danmark som en amerikansk vennskaps-gave til det danske folk. I dette umiddelbare løfte inngikk også ordre om å iverksette demontering av løven, og om å transportere den til Danmark under en eskorte på 25 velbevæpnede kampsoldater. Med amerikansk entusiasme og effektivitet ble planlegging og forberedelser iverksatt, og journalist Ringsted var brått blitt medlem av et team som bestod av både eskortemannskaper, sjåførere, bronsestopere, smeder, mekanikere og selvsagt fotografer som skulle forevige det hele. Alt syntes å ligge vel til rette for denne noe merkelige militære operasjon.

Men nå skulle det første byråkratiske hinder melde seg. Øverste leder for den allierte enhet med oppdrag å spore opp stjålet kunst, var også amerikansk general, og da han ble kjent med "Operation Lion", vendte han tommelen ned. Han forbød å flytte Istedløven. Å begynne å beskjeftige seg med kunstrov fra tidligere kriger, endog fra en krig midt i det forrige århundre, ville skape en presedens som man ikke kunne skue rekkevidden av.

Trolig var det i egenskap av journalist at Ringsted først fikk kjennskap til dette forbudet. Nå var gode råd dyre. Han oppsøkte igjen sine venner i general Parks' stab. Igjen demonstrerte general Parks og hans stab den fremragende amerikanske

egenskap; alltid å finne en løsning.

Operasjonen burde forseres. Ettersom "kunstgeneralens" forbud ikke var formidlet skriftlig og tjenestevei til avdelingen ved Lichterfelde, burde løven alt være langt på sin vei til Danmark innen "kunststabens" ordre nådde frem via de riktige militære kanaler. Slik ble det. Ringsted og de amerikanske "løve-mannskaper" arbeidet nå hele kvelden og natten. Tidlig neste morgen satte den merkelige kolonnen seg i marsj nordover. Først kjørte den danske journalist og en amerikansk oberst fra general Parks' stab, så en enorm militær lastebil med den demonterte løven godt dekket under presenning, deretter selvsagt to kamerabiler og til slutt kjøretøyene med den væpnede eskorten.

Vel ute av Berlin kom enda et genialt trekk fra amerikanerne. Obersten over-

førte kommandoen over operasjonen til den danske journalist. Dersom ordren fra "kunstgeneralen" om å stanse "Operation Lion" skulle nå frem til kolonnen, ville det ikke føre til noen komplikasjoner i det amerikanske militære system, om den danske journalist lot kolonnen fortsette som om han intet hadde hørt.

Etter mange vidervedigheter på kjøreturen gjennom Nord-Tyskland, som enda var preget av krigens voldsomme ødeleggelser, nådde kolonnen frem til den danske grensen uten at noen amerikansk stoppordre hadde nådd den. Men nå oppstod det byråkratiske hinder nummer to. De danske tollerne nektet å gi kolonnen fri gjennomfart uten at de fikk anledning til å visitere kjøretøyene. Dette gikk på den amerikanske soldateræren løs, og den medfølgende oberst som tidligere hadde

Norges ferskeste løvemonument. Gunnar Torvunds "Heimen og ei halv løve" fra 1988. Nærbø på Jæren.

The most recent lion monument in Norway. The "Home and a Half Lion" sculptured in 1988 by Gunnar Torvund. Nærbø, the county of Rogaland. Foto/photo: Bjørn Bratbak.

gitt fra seg kommandoen, prøvde seg nå med høyrøstet militærpråk overfor de sindige danske tollere. Han forlangte at den amerikanske militære enheten skulle ha fri gjennomfart til Danmark og at de som okkupasjonsstyrker i Europa ikke skulle deklare for de danske tollere. Argumentasjonen hjalp ikke, og situasjonen syntes fastlåst. Da var det Ringsted fant tiden inne til å spille på tollernes patriotiske

Den norske løve som kvinnesmykke. Fra tiden rundt 1905.
Brooch in shape of the Norwegian Lion. Period around 1905.

strenger. Forsiktig hvisket han til de nidkjære tollere at det var Istedløven som var på vei hjem. Virkningen var spontan. Etter at en tvilende tollere hadde kikket under presenningen og forvissnet seg om at det virkelig var løven, oppstod rene feststemning på den lille tollstasjonen. Kolonnen skulle selvsagt få passere, men først måtte tollere, grenseboere og de amerikanske soldater til et hjertelig forsonings- og gledeselskap på tollstasjonen der det ble utbrakt gjentatte skåler i dansk snaps. Turen videre nordover gjennom Danmark gikk uten nevneverdige vanskeligheter, og etter en tre døgns sammenhengende operasjon, kunne løven overleveres til danske myndigheter foran "Politikens" hus på Rådhusplassen i København. "Operation Lion" var vellykket gjennomført.

I Danmark var gleden over den hjemvendte løve stor. Avisene var full av ro-

sende omtaler, og journalist Ringsted fikk en strøm av takkebrev. Enkelte ønsket at løven straks burde føres tilbake til Flensburg, og at Danmarks grense mot Tyskland burde flyttes sørover.

Løven ble imidlertid overlatt til Tøjhusmuseet hvor den etter en tid ble oppstilt i museets bakgård. Her har den siden hatt en noe bortgjemt tilværelse på en sokkel av grov betong. De to bronserelieffene av Schleppegrell og Helgesen fra den opprinnelige sokkel i Flensburg, er plassert på et improvisert stativ ved siden.

På nasjonale minnedager for slaget ved Isted, 25. juli, har danske myndigheter og nasjonale institusjoner og foreninger tatt i bruk årtusen gamle mytiske ritualer og samlet seg foran den bortgjemte løven med blomster og kranser. Løven, og det den var tiltenkt å symbolisere, har blitt minnet i vakre ord og med seremonier og

militære æresbevisninger.

Etterhvert som sårene etter den andre verdenskrigen ble leget, og forholdet til Tyskland ble normalisert, begynte det å heve seg røster for at løven måtte bli ført tilbake til sin opprinnelige plass på kirkegården i Flensburg. Etter at grensespørsmålet i syd var avklart, Tyskland var kommet med i NATO og begge land var blitt medlemmer av EF, mente man at gammelt nag burde være så mye glemmt at løven igjen kunne innta sin plass i Flensburg.

Men slik skulle det ikke gå. Ennå så sent som i 1983, da spørsmålet var på bane, satte politikerne i byrådet i Flensburg seg bestemt i mot at løven kom tilbake til byen.

Sommeren 1992 ble spørsmålet på nytt aktuelt ved at en av de mest aktive motstanderne i byrådet i Flensburg uttalte at han hadde skiftet mening og ville gå inn for at tyskerne skulle be om å få løven tilbake. Debatten blusset nå opp i Flensburg, og oppfatningen blant det 46 mann store byråd ble kartlagt av massemedia.

Løven eies nå formelt av det danske kongehus, i og med at den i 1945 ble gitt som gave til kong Christian X av amerikanske offiserer. Såkalte velinformerte kretser, og eksperter på dansk statsrett,

Syltetøyskje fra tiden rundt 1905. Trolig svensk. Den norske løve settes med hodet ned i sylletøyet, mens moder Svea hever kong Oscar 2s monogram mot himmelen. I forfatterens eie.

Preservative spoon from the period around 1905. Probably Swedish. When in use, the Norwegian Lion's head facing in to the preserves, while the Mother Sweden is raising the monogram of King Oscar II up in the air. In the author's possession.

har latt lekke ut at dronning Margrethe II neppe vil gi avkall på løven om det ikke kommer en henstilling fra Flensburg som et enstemmig byråd står bak. En slik tysk enighet synes langt borte. Tyskerne glemmer ikke hvorfor den danske "seiersløven" opprinnelig ble reist i 1862, og hvorledes den i 1864 ble fjernet fra sin sokkel mens de tyske nasjonalistene sang:

UEBERMUTH THUT SELTEN GUT!

Symbol og følelser

Løvenes mytiske egenskaper kan fortsatt sette følelser i bevegelse, også hos oss moderne mennesker. Dette majestetiske dyret som symboliserer egenskaper som tapperhet, stolthet, trofasthet, mot og ære, appellerer til skjulte krefter i våre sinn. Vi viser gjerne løvesymbolet hengivenhet og respekt, og vi reagerer når noen krenker våre løvesymboler.

I den spente situasjonen som var oppstått mellom nordmennene og kong Karl Johan i 1836, da mange fryktet for at kongen ville gjøre statskupp og omstøte det unge frie Norges konstitusjon fra 1814, mar-

kerte dikteren Henrik Wergeland dette ved å fjerne den norske løven fra tittelsiden på sitt blad "For Menigmand". Han begrunnet sin handling slik:

"...Den norske Løve staar ikke længer i Spidsen for dette Blad. Og den har heller intet at gjøre, hvor man ikke kan berette Noget, der er Norge og dets Nationalitet til Ære, Vinding eller Glæde...."

Henrik Wergeland mente neppe hans lille demonstrasjon skulle bli nyttet som forbilde for andre som ville ødelegge løvesymbolet vårt. Fra andre sammenhenger vet vi at Wergeland satte den norske løve umåtelig høyt. La oss håpe at den norske løve, og de andre nordiske løver, fortsatt kan få vitne om at de nordiske land har felles røtter tilbake til våre eldste kulturer, og at løvene fortsatt kan få spille sine roller som samlende symboler.

Kong Karl 14 Johans store segl.

Grand seal of King Charles XIV John.

Foto/photo: Riksarkivet, Stockholm. / The National Archives, Stockholm.

Snart vil vi kanskje oppleve at løvesymbolet også kan få en utvidet betydning. I 1992 overtok britene presidentskapet i EF. Dette ble markert med at den britiske løve ble satt inn i det blå EF-flagget. Kritikerne var raske med å konstatere at løven stod halvt ute, halvt inne, i flaggets ring av gullstjerner. Dette måtte symbolisere britenes halvheartede holdning til EF, ble det sagt. Andre fremhevet at den britiske løven hadde plassert hodet og hjertet sentralt i EF-ringen, mens skeptikerne påpekte at løvens forplantningsorganer stod utenfor ringen. Her fantes det muligheter for mange tolkninger, både for danskene som alt var i EF, og for de øvrige skandinaver som på det tidspunkt ikke riktig visste om de ville inn eller ikke. To år senere var situasjonen endret. Den norske løve ble stående utenfor, finnene og svenskene gjorde felles sak med danskene. Svenskene var så glade over sitt medlemskap at de straks markerte dette med en frimerkeutgivelse.

For mer enn 200 år siden var *"Det norske Regiment Rytteri"* stasjonert i København. Mottoet på regimentets fane kan stå som en advarsel til dem som vil tukle med de nordiske nasjonalløver, enten de står

I 1995 ble Sverige medlem av den Europeiske Union. Her markert ved frimerke hvor moder Svea med sin løve er omgitt av unionens tolv stjerner.

Sweden joined the European Union from 1995. Mother Sweden and her lion surrounded by the 12 union stars on Swedish stamp.

utenfor eller innenfor EU:

NOLI IRRITARE LEONEM

Summary

Denmark, Finland, Sweden and Norway all have the lion as their national symbol. For a short period in the middle ages this was the case with Iceland as well. The first Scandinavian lion motifs dates back to the periode between AD 400 and AD 800.

The most well known picture of a lion in Scandinavia from before AD 1000 can be found on the famous Jelling stone from Jylland, Denmark. The stone, which probably was raised and decorated between 960 - 985 shows a lion in the clutches of and struggling with a snake. An ancient motif which still seems to be very much alive.

A lot of rune stones that have lion motifs have been preserved from the transition era between hedonism and christianity.

After the beginning of the heraldic way of art in the mid 12th century it did not take long before the lion symbol found its way to the Nordic king's coats of arms. The saga says that the Norwegian King Magnus Berføtt (1073-1103) had a yellow lion on his red coat of arms when he perished in battle in the Northern-Ireland in the late Summer of 1103. It is even more certain that King Sverre (1177-1202) used the lion in his coat of arms. Ever since 1280 the Norwegian lion, holding an axe in its front paws and with a crown on its head, has been used as a royal coat of arms symbolizing the Kingdom of Norway.

The three lions of the royal Danish coat of arms can with accuracy be traced back to the seal of King Knud IV (1182-1202)

Utsnitt av glassmaleri i Oslo Domkirke - til minne om HKH Kronprinsesse Märtha.
Section of stained glass window at the cathedral of Oslo - memorial of HRH Crown Princess Märtha of Norway. Foto/photo: Bjørn Bratbak.

which dates back to about 1194. Some people say it is highly plausible that King Valdemar the Great (1157-1182) used the lion too. The lion of the royal Swedish coat of arms can be traced back to middle of the 13th century and Earl Birger, the founding father of the Swedish royal family. The Finnish lion is the youngest of the Nordic ones and dates back to 1581.

The Nordic lions were not only part of royal and national coats of arms, they were also part of the realm of art, being used in pictures and poetry. In modern times they have been marketing as well.

The most controversial lion monument of today must surely be the Isted Lion. A monument which, after years along the

road, is relatively hidden in the backyard of the Tøyhus museum in Copenhagen. It was created by the sculptor H.V. Bissen and was unveiled on the Flensburg graveyard in 1862. It was supposed to commemorate the relatively large number of Danish soldiers who fell in the three year's war with Germany twelve years earlier.

The mythical qualities of the lion symbol can still put feelings in motion in modern man. This majestic animal symbolizes qualities like pride, bravery, fidelity, courage and honour, and it appeals to nearly forgotten notions embedded in our minds. We generally feel affection and respect towards the lion symbol and we react strongly if somebody violate it.

Den norske løve av 1964-utgaven på grensestien mellom Hordaland og Sogn og Fjordane fylker.

The Norwegian 1964 coat of arms on the boundary marking between the counties Hordaland and Sogn and Fjordane. Foto/photo: Bjørn Bratbak.

Den norske løve på ovnsplate fra 1749. Dalane Folkemuseum, Egersund.

The Norwegian Lion on a stove from 1749. Dalane Folkemuseum, Egersund. Foto/photo: Bjørn Bratbak.

En heraldisk gåde på Rosenborg Slot

Af Gitte Kjær

Oldenburghornet kaldes det store opragfulde middelalder drikkehorn, der har været omgivet med mere mystik end nogen anden museumsgenstand i Danmark. Man kan se det på Rosenborg Slot, hvor det er udstillet i fornemt selskab med Dronningens kronjuveler.¹ Hornet er af forgyldt sølv og ikke af ædelt metal, som de øvrige genstande i det sikrede skatkammer. Men Oldenburghornet fra det 15. århundrede er til gengæld nok den ældste genstand i udstillingslokalet. Ingen ved med sikkerhed, hvor det stammer fra. En tidlig tradition forbandt Oldenburghornet med greve Otto af Oldenburg i 900-tallet. Senere satte man det i forbindelse med Christian I (dansk konge 1448-1481) og broderen greve Gerhard af Oldenburg (1430-1500). Grevens valgspog er indgraveret i hornet. De to brødre opholdt sig begge ved Rhinen i 1474-1475, hvor det store opgør fandt sted mellem kejser Frederik III og hertug Carl af Burgund, og de deltog begge i forhandlinger med personer, hvis våbener er tolket på Oldenburghornet.² En beretning fra kong Christian Is

Oldenburghornet på Rosenborg Slot. Hornet er fra det 15. århundrede. Det er af forgyldt sølv med rester af indlagt emalje. Hornets højde med låg er 33 cm. Der er 6 våbener på hornet.

Das Oldenburger Horn auf Schloss Rosenborg. Das vergoldete, silberne Horn mit Überresten von Schmelz stammt aus dem 15. Jahrhundert. Die Höhe mit Deckel misst 33 cm. Sechs Wapen sind am Horn befestigt. Foto: Steen Zangenberg.

rejse til Rhinen ligger på Rigsarkivet,³ og det er ud fra den, at jeg vil forsøge at besvare, om det er muligt, at Oldenburghornet kan sættes i forbindelse med Christian I og hans bror. Desuden følger vi drikkehornet og dets historie de sidste fem hundrede år.

Drik helt ud

Oldenburghornet er udført som ældre tiders stand-drikkehorn. Nogen gange blev et sådant horn fremstillet med en speciel anledning for øje, andre gange var der tale om en "hyldevare", som ventede i årevis

på en køber. I egnen omkring Nürnberg var det almindeligt at fremstille et kostbart horn til ære for en fornem besøgende.⁴ Med al respekt for Oldenburghornet, så er den kunstneriske kvalitet ikke i top.

Hornet

Selve hornet er fremstillet som en middelalderlig gotisk borg, der støttes af to ben. To griffe med udpilede vinger og halerne vendt mod hinanden løfter hornet på dets vinger. Hornets højde er 33 cm med låg og mundingens diameter 8,5 cm. Hornet er forsynet med flere valgsprog: "in hopen ic leve", "im genohghen" og "ich bheghere", hvilket må tolkes som: Ich bin voller Begierde - im Hoffen ich lebe - in Wollust. Gerhard af Oldenburgs valgsprog var netop: Jeg lever i håbet.⁵ Der er desuden indgraveret: "ave maria" og "o mater dei memento mei", smukt omslynget af blomster. Foran ordet "dei" er der et ørnehoved, og derefter et gotisk bladornament. På hornets låg er navnene på De hellige tre Kongers navne: Kaspar, Melchior og Baltazar. I en nicherække står der skiftevis skjoldholdere og luthspillere. Ovenover er afbildet 12 huse, der leder tanken hen på astronomiens 12 huse. På hornet optræder desuden vildmænd, symbolet på frugtbarhed. En person med et skilt, hvorpå der står "drik alt ud" sidder på hornets svans, og springende riddere og jomfruer hele vejen rundt på hornet fuldender billedet. På hornet er der anbragt seks våbener, og det har interesse, idet man ofte afbildede betydningsfulde personers våbener efter særlig betydningsfulde møder. Man kan stadig se rester af farvet emalje nogle steder og: 1. Kejsersens dobbeltørn. 2. Skjold bestrøet med liljer. 3. Tre gående løver. 4.

En opretstående løve. 5. En bispehue og 6. En (naturalistisk) løve. Kejsersens ørn og løven står mod hinanden. Våbenerne er meget primitivt tilvirkede, og det ser ud som om der er en smal rand om liljerne, de tre løver, bispehuen og den naturalistiske løve, hvilket tyder på, at de er fabrikeret i to omgange. Den dobbelte ørn og den enlige løve er konkave. De øvrige er konvekse. Våbenet med den naturalistiske løve sidder løst, men baggrunden er tilsyneladende blank.

Greve Otto og elverpigen

Sandsynligvis har det oldenburgske horn været i brug en årrække på slottet i Oldenburg, da det optræder i den første fuldstændige inventarfortegnelse i 1592. Her står det nemlig omtalt som det gamle forgyldte horn, og det skulle sådan set også være gammelt, dersom man troede på den myte, der var forbundet med hornet.⁶ I følge myten var en greve fra Oldenburg, greve Otto, på jagt, og vi er helt tilbage i 939. Han mødte en ung elverpige, og hun rakte ham hornet og bad ham drikke af det, for ellers ville der aldrig herske fred i slægten. Greven syntes, at drikken i hornet havde en mystisk irret lugt og hældte det ud. Der hvor væsken ramte hans hest, blev hårene svedet af. Han sporede hesten og skyndte sig væk, men hornet blev anbragt på slottet i Oldenburg.⁷ Historien om det mystiske horn og elverpigen blev kendt vidt og bredt i løbet af 1500-tallet. Især efter myten i slutningen af århundredet optrådte i Hamelmanns ikke lige pålidelige Oldenburgske Krønike.

Oldenburghornet et tilløbsstykke

Ved festlige lejligheder drak man af hor-

Oldenburghornets våbener. Man kan stadig se rester af farvet emalje nogle steder og identificere: 1. Kejsereens dobbeltørn. 2. Skjold bestøret med liljer. 3. Tre (heraldiske) løver. 4. En opretstående løve. 5. En bispehue og 6. En (naturalistisk) løve. Kejsereens ørn og løven står mod hinanden. Våbenerne er meget primitivt tilvirkede, og det ser ud som om der er en smal rand om liljerne, de tre løver, bispehuen og den naturalistiske løve, hvilket tyder på, at de er fabrikeret i to omgange.

Die Wappen des Oldenburger Horns: 1. Der Doppeladler des Kaisers. 2. Ein mit Lilien bestreuter Schild. 3. Drei schreitende Löwen. 4. Ein steigender Löwe. 5. Eine Bischofsmütze. 6. Ein (naturalistischer) Löwe. Überreste von farbigem Schmelz sind noch zu sehen. Der kaiserliche Adler und der Löwe stehen einander gegenüber. Die Wappen sind sehr primitiv gestaltet. Es hat den Anschein, als ob ein schmaler Rand die Lilien, die drei Löwen, die Bischofsmütze und den naturalistischen Löwen umgibt. Dies deutet darauf hin, dass die Wappen zweimal verarbeitet worden sind. Foto: Steen Zangenberg

net på slottet i Oldenburg. I 1642 tabte hertugen af Braunschweig-Lüneburg imidlertid hornet på gulvet, så den ene fod og svansstykkets spids knækkede af. Han var blevet forskrækket over vinens irrede smag. Men hornet blev ikke kasseret af den grund, og det blev mere og mere berømt, især var greve Anton Günther (1603-1667) meget glad for at vise det frem og drikke af det. "En masse folk så hornet og drak af det", kunne man læse hos krønikeskriveren Winkelmann i 1684.* Winkelmann havde hornet i sit hjem i flere uger for at lade det aftegne til et kobberstik. Ved den lejlighed tegnede han nogle tværbjælker på hornets svans som det oldenburgske våben, selvom der ikke var noget oldenburgsk våben på selve hornet. "Fejlen" gik igen i senere afbildninger. Ja, den optrådte endda en overgang i Rosenborgs katalog. Spørgsmålet er, om der engang også har været et oldenburgsk våben?

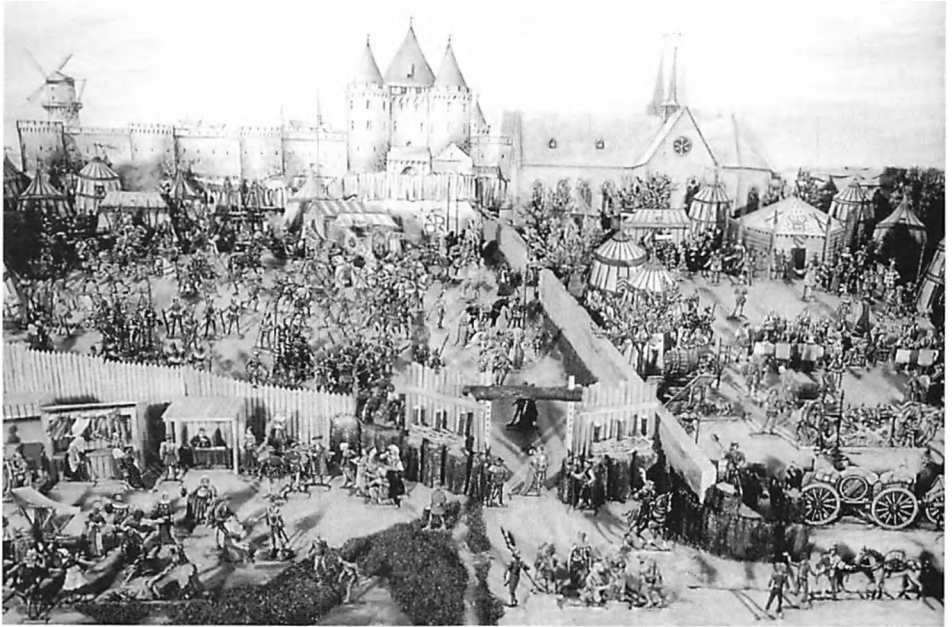
Christian V forlanger Oldenburg-hornet

Greve Anton Günther af Oldenburg bestemte i sit testamente, at Oldenburghornet altid skulle forblive i Oldenburg. Men sådan kom det ikke til at gå, for Christian V (1646-1699) forlangte Oldenburghornet sendt til København i 1690. Grevska-bet var i 1676 kommet ind under den danske krone. Tilmed blev det berømte horn sendt med den ordinære færende post fra Glückstadt til København." Christian V havde drukket af det berømte horn i Oldenburg, da han var på en rejse til Nordtyskland for at søge hjælp for en hudsygdom. Han var ledsaget af sin læge, Henrik Custer, som omtaler hornet i et brev til vi-

denskabsmanden Ole Worm: "... Det Oldenburgske horn vil være dig bekendt fra den Oldenburgske Krønike. Jeg har set det og tømt det, fyldt med vin. Ingen kan sige med bestemthed, hvilket metal det er gjort af. Den ene fod er brækket løs, og ingen guldsmed har kunnet gøre den fast igen, såsom metallet ikke tåler lodningen, men straks brister, når det udsættes for ild, og uden ild kan lodning ikke finde sted. Enhver drik - vin i særdeleshed - som henstår længere tid i hornet, får en ubehagelig kvalmende smag".¹⁰

I København får man for første gang den idé at sætte Oldenburghornet i forbindelse med Christian I. Det sker, da Holger Jacobæus udgav et stort folioværk over de kongelige samlinger. På grund af en fortolkning af skjoldene mener han, at det netop er Oldenburghornet, der omtales i Huitfeldts krønike, når Huitfeldt fortæller om det store gyldne drikkehorn, som kongen skænkede til De hellige tre Konger i Köln på sin mæglingfærd: "Samme tid foræret han (kongen) til de hellige tre konger/som der skulle ligge begravet/it statlig forgyldt Credenz". I dagene op til den 6. januar 1475 skulle kongen og hans rejsefæller have drukket af hornet.

Christian Is rejse til Rom og Rhinen
Lad os på denne baggrund se nærmere på Christian Is store romerrejse i 1474 og især den efterfølgende rejse til Köln. Christian I og et større følge rejste på pilgrimsfærd mod Rom i januar 1474. Foruden det religiøse aspekt havde rejsen også et politisk sigte, og allerede på udrejsen fortæller samtidige kilder, at den tyske kejser Frederik III og kongen havde politiske drøftelser i dybeste fortrolighed. Det trak op til krig

Hertug Carl af Burgunds teltlejr ved Neuss. Hertug Carl belejrede Neuss 1474-75, og det er denne episode, der sandsynligvis sætter sine spor på Oldenburghornets våbener.

Das Zeltlager des Burgunder Herzogs vor Neuss. Herzog Karl belagerte die Stadt 1474-1475. Wahrscheinlich ist es diese Episode, die man in den Wappen des Oldenburger Horns verspürt. Foto: Clemens Sels-Museum, Neuss.

mellem Det tysk-romerske Rige og hertugdømmet Burgund. En konflikt der nok så meget gik på fjendskab mellem den lille spinkle kejser Frederik, der for første gang i årtier befandt sig midt i sit rige, og det europæiske modeidol, hertug Carl af Burgund. Kejseren havde indvilget i at ophøje Burgund til et kongerige. Til gengæld var der arrangeret ægteskab mellem Carls eneste datter og enearving, Maria, og kejsersens søn, Maximilian. Alle forberedelser var færdige, tronen stillet op og landets love tilpasset et kongerige, men om natten før kroningshøjtideligheden skulle finde sted, sneg den tysk-romerske kejser sig ubemærket væk til stor fortørnelse for hertug Carl.

Da Christian I og følget havde været i Rom, deltog han i rigsdagen i Augsburg. Greve Gerhard red videre til hertug Carls lejr ved den lille by Neuss ved Rhinen. Den europæiske politiske situation var på kogepunktet, da den tyske kejsers optræden i forbindelse med ægteskabs sagen fik konsekvenser. Hertug Carl belejrede Neuss, der i mere end et år blev fuldstændig afskåret fra omverdenen.

Christian I var på et tidligt tidspunkt udsat som mægler mellem de to stridende parter, der på hver sin måde forsøgte at lokke Christian over på deres side. Den tyske kejser havde nogle måneder inden ophøjet grevskabet Holsten og Stormarn til

et hertugdømme, hvori Ditmarsken inkorporeredes, og hertug Carl lovede i dybeste hemmelighed datteren Maria til den danske tronfølger, prins Hans.

Kort efter Christian I var vendt hjem fra Romerrejsen, begav han sig igen afsted med kurs mod Köln den 28. oktober 1474. I sit følge havde han broderen greve Gerhard af Oldenburg, dennes søn Adolf og ikke mindre end 250 ryttere. Officielt var målet De hellige tre Kongers grav i Köln, og rejsen blev tilsløret som en pilgrimsfærd. Christian I kom dog ikke til Köln i første omgang. Han mødte hertug Carl af Burgund på en båd på Rhinen i november 1474. Greve Gerhard lagde til gengæld vejen om ad Köln sammen med et følge på 30 personer. Gerhard havde sin ældste søn Adolf med, og sammen besøgte de Gerhards næstældste søn, Johan, der var i kirkens tjeneste i Köln.

Christian I i Köln

Efter forhandlingerne med hertugen af Burgund var det meningen, at Christian I skulle opsøge kejseren, der opholdt sig i Köln, med fredsbetingslserne i den skikkelse, han havde forhandlet dem. Christian I sendte den 6. december 1474 sin tjener, Otto Koleren, afsted med en ansøgning om lejde til Köln. I brevet forklarede kongen, at han var på pilgrimsfærd og gerne ville besøge De hellige tre Kongers grav. Men han blev i første omgang nægtet lejde. Man undskyldte sig med, at kongen var omfattet af det band, som paven havde lyst hertugen af Burgund i den 13. november samme år. Først i løbet af en uge fik kongen lejde til Köln, hvor han rykkede ind på herberget "Kronen". Byen gav kongen en kølig modtagelse. Den kollhoffske

krønike skrev, at Sankt Lucia dag kom en konge fra Danmark til Köln, og han var ikke ligefrem velkommen, da han tidligere havde skadet byens borgere. Der sigtes åbenbart til det omfattende sørøveri, som Christian I og broderen Gerhard drev i perioden 1448-1455 over for bl.a. denne fraktion af Hansestæderne.

Kejser Frederik holder Christian hen
Frederik III's interesse for en politisk løsning var kølnet, og det var forholdet til kongen åbenbart også. Dels på grund af Edsforbundets sejr over hertugen ved Hericourt, og endelig fordi han afventede et fransk gesandtskab, som han underhånden havde truffet aftale med, og han ønskede tid til at stille en hær, bl.a. af styrker fra Hansestæderne. Desuden havde den danske konges hyppige besøg i hertugen af Burgunds lejr forurologet ham. Rytterne om de hemmelige ægteskabsplaner mellem Danmark og Burgund, de store summer fra hertugen til kongen, samt den kendsgerning at greve Gerhard af Oldenburg havde indgået forbund med hertug Carl og aflagt troskabsed til ham den 3. december, havde fået kejseren til at føle sig usikker med hensyn til, hvilken side kong Christian egentlig stod på. Kejseren havde da også for længst sat en spion til at overvåge, hvad såvel Christian I som Gerhard pønsede på. Greve Gerhards forbund med hertug Carl gav sig bl.a. udslag i, at han ændrede sit våben, da han indgik forbund med hertugen. Det enkle våben med de to bjælker blev ændret til et kvadreret våben med to bjælker i første og fjerde felt og med Delmenhorsts kors i andet og tredje felt.¹¹

Helligtrekongers dag i Köln

Den 6. januar 1475 var såvel kongen som Gerhard i Köln, hvor de ganske givet har haft en gave med til De hellige tre Konger. Ingen fyrster kom til Köln uden at skænke de hellige mænd en offergave. Ligesom de tre konger fra Østerland havde ofret himmelkongen deres kostelige gaver. Der er bevaret en fortegnelse over de genstande, der er skænket De hellige tre Konger i Köln. Fortegnelsen er dog fra en senere tid, og ud fra den manglende anførsel i denne fortegnelse kan man ikke slutte, at hornet ikke har været skænket til De hellige tre Konger. Men der er også et andet aspekt. Hornets overdragelse til De hellige tre Konger kan også skyldes, at konger blev tiltroet særlige evner til at afværge sygdomme, farer, alt ondt og se ind i fremtiden. Som værnere mod alt ondt er det derfor ikke sjældent at se deres navne på for eksempel drikkehorn. Samtidig beskyttede De hellige tre Konger mænd, der drog på langfart til lands, ligesom Sankt Nikolai var de søfarendes værnehelgen.

Biskoppen af Forli

Kejseren havde stadig ikke travlt med at træffe kongen, og først efter 6. januar 1475 blev Christian I kaldt til kejseren i Andernach, hvor de et par dage førte forhandlinger. Det havde hele tiden været meningen at biskoppen af Forli skulle bistå med mæglingsforhandlingerne. Den pavelige legat ankom til Köln den 26. april 1475, og endelig lykkedes det legaten og Christian I at få hertug Carl til at tiltræde kejserens fredsbetingelser efter mange forhandlinger frem og tilbage. Samtidig lod kejseren imidlertid sin store hær angribe hertug Carls lejr, mens Frank-

rig angreb selve Burgund. Den tyske kejser havde hele tiden ført Christian I bag lyset.

Begge brødre må stille pant for at komme ud af Köln

Greve Gerhard måtte spadsere ud af Köln i slutningen af januar, efter at han havde indset, hvor det bar hen med forbundsfejden Carl af Burgund. Han kunne ikke betale værten på herberget "Kronen", og han måtte derfor efterlade sine heste som pant. Den skuffede kong Christian ventede til maj, inden han begav sig på hjemrejse. Han sejlede fra Düsseldorf. Den danske konge måtte erkende, at hans diplomatiske mission var totalt mislykket. Kongen havde, som broderen Gerhard, brugt alle de medbragte midler, og han måtte efterlade sine klenodier i pant på herberget "Kronen" i Köln.

Hemmelig aftale

Den tysk-romerske kejser og hertug Carl fejrede freden ved et overdådigt taffel i lejren ved Neuss et par dage efter, at den tysk-romerske kejser havde tvunget hertug Carl til fred. Grunden til at hertug Carl fik så lempelige fredsbetingelser, afsløredes i 1476, hvor forlovelsen mellem hertug Carls datter, Maria af Burgund og den tyske kejsers søn, Maximilian, blev deklareret. Forlovelsen var allerede aftalt som led i den tyske kejsers betingelser.

Christian I sejlede det meste af vejen tilbage til Danmark. Han var fuldkommen uden midler, og han måtte udstede privilegier til nogle af de byer, som han opholdt sig i på vejen hjem for at skaffe til føden. Gerhard var som nævnt også helt blanket af. Det er utænkeligt, at nogen af de to

medbragte hornet. I første omgang må vi altså konstatere, at hvis der er tale om det af Huitfeldt beskrevne horn, er det blevet i Köln eller i Neuss.

Myten er hårdnakket

Første gang Oldenburghornet omtales skriftligt i oldenburgske kilder, er som tidligere nævnt i inventarfortegnelsen i Oldenburg. Nogle år efter er det afbildet for første gang, i 1599 hos Hamelmann, der som før nævnt bringer sagnet om greve Otto. Men af de to håndskrifter, der opbevares i arkivet i Oldenburg fremgår det, at sagnet er tilføjet med Anton Heerings håndskrift. I krønikens originalmanuskript står der intet om Oldenburghornet. Det er således Heering, der første gang bringer myten på tryk - medens hornet endnu er på slottet i Oldenburg.¹² Det er imidlertid ikke alle, der fæster tillid til sagnet. I 1643 fortæller den kendte danske videnskabsmand Ole Worm i "Monumenta Danica",¹³ at der ikke er mange som tror på historien om greve Otto.

Det eventyrlige sagn om hornets oprindelse fortsatte hos Holger Jacobæus, der i 1696 udgav et værk om kunstkammeret, Museum Regium, hvor hornet nu befandt sig. Der er altså gået ca. 20 år siden hornet kom til Danmark. Som illustration var der et kobberstik, øjensynlig efter den "calque" som Winkelmann i 1684 udgav i Des Oldenburgischen Wunder-Horns Ursprung, Herkunft, Materie, Form, Gestalt, Figuren und Hieroglyphische Auslegung, Bremen 1684. Men nu forøges forvirringen, for Winkelmann, som havde hornet hjemme hos sig selv i flere uger for at aftegne det til et kobberstik, gengav hornet ukorrekt. Han indføjede en række

våbener på hornets hale. Bl.a. det oldenburgske i den udformning som greve Gerhards våben fik, da han i 1474-75 indtrådte i forbund med den burgundiske hertug. Spørgsmålet er, om dette våben senere er blevet fjernet?

Der er så godt som ingen, der har undersøgt, hvor Huitfeldt har sine oplysninger fra. Huitfeldt bygger i sin krønike fra 1599 på Johan Pedersens Chronica der Lande zu Holstein bis 1521 og på Albert Kranz' fremstilling, hvor netop Saxonia 12. bog udkom i Köln 1520. Detaljer om greve Gerhard er dog hentet både fra Krantz og fra Chronicon Rastedense (1504). Det sidste har især interesse, da greve Gerhard en periode tog ophold i Rastede Kloster. Desværre finder vi ikke noget om Oldenburghornet i de nævnte krøniker, der kan bringe mere lys over hornets oprindelse. Jeg har været i Rastede for cvt. at finde materiale, men arkivet, der kunne fortælle noget, er brændt.

Oldenburghornet blev helt hen i 1700-tallet stadig forbundet med greve Otto. Så sent som i 1727 anmodede den sachenmeiningiske legationsråd Georg Ludwig Otto von Berghorn den danske konge Frederik IV om optagelse i adelstanden. Han henviste til episoden med greve Otto og til, at netop legationsrådets stamfar havde været med på jagten, da greve Otto fik hornet. Legationsråden hævdede, at til minde om begivenheden havde greve Otto tildelt denne stamfar navnet Berghorn og et adeligt våben, hvori man så et horn, der lå på et bjerg. Dette navn og våben havde slægten på godset Kayhausen (mellem Oldenburg og Delmenhorst) ført siden den dag. Tyske Kancelli erklærede imidlertid, at beretningen om greve Otto og

hornet var "sehr mislich". At hornet, således som det var fremstillet i våbenet, havde mere lighed med et posthorn end med det såkaldte oldenburgske horn, og endelig, at Kayhausen ikke var et adeligt men et "rossdienstpflichtiges Gut", som ansøgerens far, berider Friederich Berg-horn, havde erhvervet ved køb i 1651.¹⁴

Man begyndte således at tage forbehold over for sagnet, og dermed blev det spørgsmål aktuelt, hvor hornet egentlig kom fra, og hvad våbenerne stod for. Våbenerne blev som nævnt først identificeret af Jacobæus i 1696, der netop på grund af dem udledte, at der måtte være tale om den statelige forgyldte kredents, som Arild Huitfeldt i sin krønike fortæller, at Christian I i 1475 forærede domkirken i Köln: Huitfeldt skrev dog intet i 1599 om, at denne gave netop var det Oldenburghorn, der senere blev så berømmet på slottet i Oldenburg. Det stod helt for Jacobæus' egen regning. Han havde den opfattelse på grund af våbenerne. Men hans forklaring er blevet gentaget lige til i dag. Og mange, der har forsøgt at tolke våbenerne, har ikke tvivlet på, om det nu også var det horn de havde i hånden, som engang blev skænket til De hellige tre Konger i Köln.

Oldenburghornet i litteraturen

Gåden om Oldenburghornet har tiltrukket mange forskere, der har arbejdet med sagen. I dette århundrede har især Friedrich Schohusen (1921-1927),¹⁵ Bering Liisberg (1923),¹⁶ Josef Giesen (1950)¹⁷ og sidst Heinrich Dageförde (1971) diskuteret hornets oprindelse.

I perioden 1910-1927 samlede Friedrich Schohusen 134 forskellige artikler

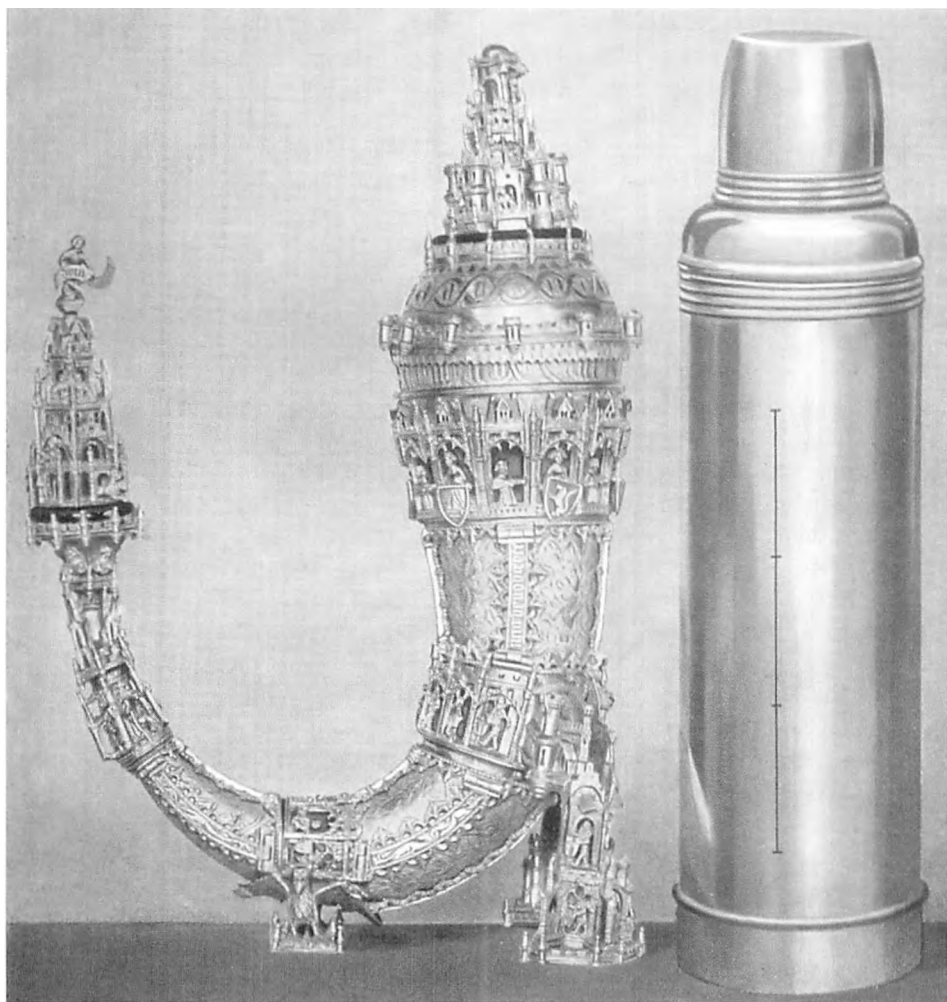
og henvisninger til Oldenburghornet i: "Litteratur über das Oldenburger Wunderhorn". Han mener, det egentlig var Christian Is hensigt at skænke hornet til Köln Domkirke på Hellig trekongers Dag. Men da mæglingss-forhandlingerne brød sammen, forærede kongen i stedet hornet til sin bror Gerhard, inden kongen forlod byen. Det kan ikke være Gerhard, der har ladet hornet fremstille, argumenterer Schohusen for, thi Gerhards våben optræder først på Winkelmanns ukorrekte tegning (s. 37). Når Schohusen mener, at Christian I forærede hornet til greve Gerhard, kan det nævnes, at Gerhard allerede forlod Köln sidst i januar, hvilket Schohusen åbenbart ikke har haft kendskab til.

Bering Liisberg tror, at kongen bragte hornet med til Rom som en slags broderbæger. Liisberg argumenterer mod, at kongen skulle have fremstillet hornet med henblik på rejsen til Neuss, idet han mener, at kongen ikke kan have nået at få fremstillet hornet på den korte tid mellem tilbagekomsten fra Rom den 24. august 1474 og til afrejsen til Köln. Men han havde ladet sine egne våbener på hornet slibe ud, da han blev opfordret til at mægle om Neuss. Våbenerne blev derefter tilvirket i Köln, således at kejserens dobbelttørn blev centralt placeret. Carl af Burgund blev repræsenteret med ikke mindre end tre våbenmærker: de burgundiske liljer, den gyldne brabantiske løve på den ene side og den sorte flanderske løve på den anden side. Desuden var der det danske våben og det våben, der blev udlagt som biskoppen af Forlis. Våbenskjoldenes ringe kvalitet skyldes, at det var hastværk. Liisbergs teori om, hvorledes hornet kom til Oldenburg er følgende: Christoffer af

Oldenburg (født 1504) havde et præbende i Köln. Han har fjernet hornet fra Köln Domkirke og bragt det med til Rastede Kloster. Efter Christoffers død kom hornet

til det oldenburgske sølvkammer.

Det må understreges, at den meget primitive udførte bispehue ikke er biskoppen af Forlis våben. Den markerer tilsynelad-

Oldenburghornet fotograferet ved siden af en termokande. Foto fra "Frem", der blev udgivet af A/S Gyldendalske Boghandel.

Das Oldenburger Horn neben einer Thermoskanne. Foto aus der Zeitschrift "Frem", herausgegeben von A/S Gyldendalske Boghandel.

ende blot en gejstlig person.

I 1950 tolkede Josef Giesen våbenerne således: Våbenet med dobbeltørnen er kejser Friedrich III's, liljerne er hertug Carl af Burgunds, de tre løver er Christian Is våben og det fjerde våben med en mitra i skjoldet peger mod legaten Alessandro da Forli. De to sidste løver mener han er Ruprecht af Pfalz' løve og administrator Hermann af Hessens løve.¹⁸ Giesens hypotese lyder: Greve Gerhard har ladet hornet fremstille, sandsynligvis af en rhinsk mester. Han bragte det med på rejsen til Köln for at skænke det til De hellige tre Kongers grav i taknemmelighed, når den politiske mission var fuldført.¹⁹

Dageførde deler ikke Giesens opfattelse, at Oldenburghornet var et familieklenodie. I så tilfælde, hævder Dageförde, ville familien ikke have givet det fra sig til De hellige tre Konger den 6. januar 1475. Dagefördes konklusion er følgende: Hornet blev formodentlig bestilt i Danmark af Christian I mellem år 1455 og 1474. Da han officielt skulle på valfart til De hellige tre Kongers grav på mæglingsrejsen til Neuss, blev hornet medbragt som gave. I Köln blev de våbener, der sad på hornet, erstattet med seks våbener tilhørende kongen af Danmark og de implicerede parter i konflikten. Hornet blev skænket kirken i Köln den 6. januar 1475. Derefter fjernede greve Christoffer af Oldenburg drikkehornet. Denne opfattelse, at det var greve Christoffer af Oldenburg der fjernede hornet, stemmer overens med Liisbergs undersøgelser.

Bering Liisberg har sandsynligvis ikke haft kendskab til kongens og kejserens planer, når han hævder, at Christian I ikke havde tilstrækkelig tid til at få fabrikeret

hornet, inden han rejste mod Neuss.

Det fremgår tydeligt af beretningen, at kong Christian allerede i august var indstillet på at mægle i Neuss-konflikten. Af den grund rejste han meget langsomt hjem fra Augsburg, idet han ventede på bud fra hertug Carl. Liisberg ved tilsyneladende heller ikke, at det var netop var i Rastede Kloster, at greve Gerhard af Oldenburg tog ophold, da han blev fordrevet fra grevskaberne Oldenburg og Delmenhorst nogle år efter Neuss-konflikten.

Christian Is bror og Gerhards bror, Mouritz af Oldenburg, havde to døtre. De døde begge ugifte i 1500-tallet i Köln. De var taget hertil, efter de var blevet fordrevet fra slottet i Delmenhorst. Teoretisk kunne hornet være arvet fra dem og derfor endt i Oldenburg.

Går man ud fra Giesens hypotese, at ikke kongen - men Gerhard skulle have fremstillet hornet og ladet navnene på de tre hellige konger indgrave for at skænke gaven til kirken i Köln, må man i den forbindelse tænke på, at de tre hellige kongers navne ofte optræder på drikkehorn. Ja, så ofte, at man undertiden har et drikkehorn på kalenderen, der symboliserer Hellig tre Kongers dag. Det er derfor næppe sandsynligt, at man direkte har indgraveret deres navne, når man kunne få fat i et som "hyldevare". Giesen hævder, at hvis der har været tale om et familieklenodie, ville hverken kongen eller Gerhard have givet hornet fra sig. Giesen har sandsynligvis ikke kendt til, at den danske konge netop efterlod en hel del klenodier i Köln. Efter kongen var kommet tilbage, sendte han året efter sin sekretær Richard til Köln for at indløse de klenodier, som han havde sat i pant hos værten i herberget

“Kronen”. Det må åbenbart have været en vanskelig sag, for sekretæren måtte bede om forlængt lejde.

Spørgsmålene er mange. Men hvor har de bragt os hen? Vi ved, hvornår mæglingsforhandlingerne har fundet sted, og kan derfor indplacere våbene i en tidsramme, hvor de kan være sat på hornet, nemlig mellem august 1474 og maj 1475. Tidligere mente jeg, at Oldenburghornet var en af de klenodier, som Christian I pantsatte hos værten på herberget “Kronen” i Köln sammen med en del andre genstande.²⁰ Men meget peger på, at hornet snarere har forbindelse med greve Gerhard og hans tilknytning til hertug Carl af Burgund. Christian I sendte en sekretær til Köln og indløste sine klenodier. Den mulighed havde greve Gerhard ikke på det tidspunkt. Men han havde slægtninge i Köln, der kan have tilegnet sig hornet, hvor grevens valgsprog var indgraveret. Når alt kommer til alt, kom hornet ikke tilbage med den danske konge. Christian V beordrede hornet bragt til København fra Oldenburg via Glückstadt.

Når vi trækker på smilebåndet af den gamle myte om Oldenburghornet og feen, er der måske andre som finder, at det er på et spinkelt grundlag, at vi i dag knytter hornet til Christian I og grev Gerhard. Vi venter stadig på et bedre bud. Her kan heraldikken være til stor hjælp. Det er den, der i forvejen er skyld i, at Oldenburghornet blev knyttet til Neuss-konflikten 1474-1475. Men gåden om Oldenburghornet på Rosenborg er stadig ikke løst.

Zusammenfassung

Das Oldenburger Horn aus dem 15. Jahr-

hundert war immer mit Mystik umgeben, und es wird noch diskutiert, woher es kommt, und wem es gehörte. Heute wird das Horn auf Schloss Rosenborg zu Kopenhagen verwahrt. Eine Zeitlang war es in Oldenburg befindlich. Eine dortige Sage hat das Horn mit Graf Otto von Oldenburg verknüpft. Später, als das Horn in Kopenhagen vorhanden war, bezog man es auf die Reise Christians I. nach Köln, wo der König versuchte, einen Streit zwischen dem deutschen Kaiser und Herzog Karl von Burgund beizulegen. Ausserdem ist das Horn in Zusammenhang mit dem Bruder Christians I., Graf Gerhard von Oldenburg, gebracht worden.

Sechs Wappen sind am Horn befestigt: Der Doppeladler des Kaisers, ein mit Lilien bestreuter Schild, drei schreitende Löwen, ein steigender Löwe, eine Bischofsmütze und ein (naturalistischer) Löwe. Eine zeitgenössische Quelle, welche Tag für Tag über die Vergleichsversuche Christians I. 1474-1475 in Neuss berichtet, wobei auch Graf Gerhard von Oldenburg eine wichtige Rolle spielte, ermöglicht es, die Befestigung der Wappen am Horn in eine bestimmte Zeitspanne einzuordnen, und zwar zwischen August 1474 und Mai 1475. Deswegen deutet viel darauf hin, dass das Horn mit Graf Gerhard von Oldenburg und dessen Beziehungen zu Herzog Karl von Burgund verknüpft werden muss.

Die Heraldik scheint, die Bedeutung des Horns erklären zu können. Eine Identifikation der Wappen dürfte es in Zusammenhang mit dem Neusser Konflikt 1474-1475 bringen. Aber das Oldenburger Horn auf Rosenborg bleibt noch rätselhaft.

Noter:

1. I 1824 blev Oldenburghzmmet i samlingen på Rosenborg Slot.
2. Gitte Werdelin (Kjær), *Christian I's udenrigspolitik i tiden 1471-1475 med særlig henblik på mæglingsrollen mellem kejser Friedrich 3. og hertug Carl af Burgund*, 1981. Speciale ved Københavns Universitet 1981. Upubliceret.
Gitte (Werdelin) Kjær, Pilger und Politiker in Rom, i *Festskrift til Thelma Jexlev. Fromhed og verdslighed i middelalder og renaissance*, København 1985.
Gitte (Werdelin) Kjær og Vivian Etting, Kongeligt Diplomati, i *Gutenberghus Årsskrift*, 1982, side 52-57.
3. Rigsarkivet København, T.K.U.A. Speciel del. Kejseren Tyskland All 11. Mæglingsforhandlinger, 48 sider.
4. Det horn, der ligner det mest, er udstillet på Victoria & Albert Miscum i London. På afstand tror man næsten, at det er Oldenburg-hornet, men det er af en langt bedre kunstnerisk kvalitet.
5. Han havde ladet det fremstille på et vindue, der tidligere var i koret i Rastede kirke sammen med det kvadrerede våben, som han havde tillagt sig efter opholdet ved hertug Carls lejr i Neuss, samt teksten "in hopen ic leve, zu zehen".
6. Niedersächsisches Staatsarchiv i Oldenburg, Best. 20-5 Nr. 8, bl.5v (23.4.1592).
7. Heinrich Dageförde, *Die Sage vom Oldenburger Horn*. Oldenburg 1971, side 9.
8. Johann Just Winkelmann, *Des Oldenburgischen Wunder-Horns Ursprung, Herkunft, Materie, Form, Gestalt, Figuren und Hieroglyphische Auslegung...*Bremen 1684, side 4 f., Abb.edb., side (2).
9. Hornet blev i 1689 sendt til Glückstadt og i 1690 sendt til København. Fragtbreve fra slutningen af maj 1690, der ligger i arkivet i Oldenburg, bekræfter, at postillon Breyer sendte det kendte oldenburgske horn fra Glückstadt med posten til København. Staatsarchiv Oldenburg, best. 20-6 A, Nr. 14 (Glückstadt 27.5. 1690); Dageförde, anført arbejde, side 14.
10. Bering Liisberg, Det såkaldte Oldenburgske Horn, i *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, bd. 23, 1923, side 258.
11. G. Sello, Das oldenburgische Wappen, i *Oldenburger Jahrbuch für Altertumskunde und Landesgeschichte*. 1, Oldenburg 1892, side 76-77, 100: Nachtrag.
12. Dageförde, anført arbejde, side 45 ff.
13. Ole Worm, *Monumenta Danica*, 1643, side 395.
14. Rigsarkivet. Tyske Kancelli. Oldenburg. Indkomne sager. Lenssager I. 1719-30.
15. Friedrich Schohusen, i *Das Oldenburger Wunderhorn*, i *Oldenburger Jahrbuch* 1921, Oldenburg 1923.
Friedrich Schohusen, Neues vom Oldenburger Wunderhorn, i *Oldenburger Jahrbuch* 1927.
16. Bering Liisberg, Det såkaldte Oldenburgske Horn, i *Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie*, bd. 23, 1923.
17. Josef Giesen, Das Oldenburger Wunderhorn. Eine Weihegabe für Kölner Dom?, i *Jahrbuch des Kölnischen Geschichtsvereins E. V.* Bd. 25. Köln 1950.
18. J. Giesen, anført arbejde, side 158.
19. J. Giesen, anført arbejde, side 160.
20. Gitte Kjær, Das Rätsel vom Oldenburger Horn im Schloss Rosenborg, i *Oldenburger Jahrbuch*, Bd. 90 (1990), side 20.

Kanada - hur gick det sen?

Av Henrik Degerman

Häroldverket

Förvisso hördes historiens vingslag susa då världen 1988 fick ett nytt statligt heraldiskt ämbetsverk. Omvärlden hade redan accepterat faktum, att de några kvarlevande rikshärolderna var medeltida relikter, dömda till snar förgängelse, förgättna av många, bespottade av några, begråttna av få. Som prinsessan Törnrosa vaknar då ur sin hundraåriga sömn - i Nya världen, mitt ibland indianer, eskimåer och pälsjägare - vaknar, där man minst av allt hade anat, tjugonde århundradets heraldik till ett nytt liv.

Mött av en helt berättigad portion skepsis, blandad med lika berättigat högt ställda förväntningar begynner The Canadian Heraldic Authority sitt liv. När nu över fem år förflutit är det motiverat - och det anser också våra kolleger och vänner i Kanada - med ett mellanbokslut i syfte att se hur det sedan gått.

Häroldverket organiserades snabbt med två regeringstjänstemän och fyra professionella heraldiker i ledningen. Som Herald Chancellor och Deputy Herald Chancellor verkar generalguvernörens kanslichef respektive kanslichefsadjoint. Den heraldiska verksamheten leds av Chief Herald of Canada assisterad av tre härolder, namngivna efter kanadensiska floder: Saint-Laurent, Athabaska och Fraser.

Till rikshärold utnämndes Robert Watt, tidigare chef för provinsmuséet i Vancouver. Häroldstjänsterna besattes med två

arkivtjänstemän, Auguste Vachon, Saint-Laurent och Charles Maier, Athabaska samt en kvinnlig konstnär, Cathy Sabourier, Fraser.

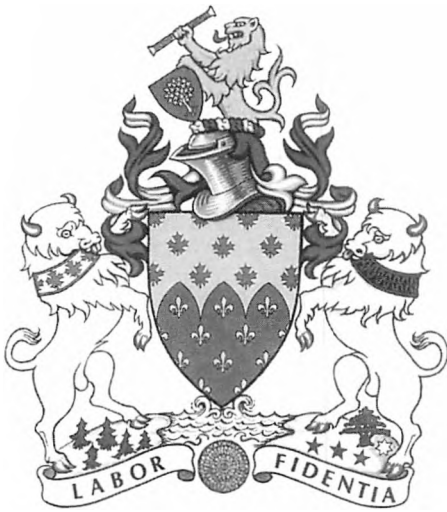
Häroldverkets sammansättning har visat sig vara välanpassad till behoven. Kanslern och kanslersadjointen står för den juridiska och politiska sakkunskapen medan bland härolderna finns såväl museal, arkival som konstnärlig erfarenhet företrädd.

Demystifikation

Den nya myndighetens första uppgift blev, som rikshärolden Watt uttrycker det i en femårsintervju i tidskriften Heraldry in Canada, avmystifiering av heraldiken. I en ny stat, där heraldiken inte har någon historisk hemortsrätt, blir den lätt föremål för antingen likgiltighet eller oförstående. Det gällde därför att vinna kanadensarnas förtroende för ett nytt och okänt fenomen. Man valde här att spela på två strängar: En elitistisk och en egalitär.

Den elitistiska linjen går ut på att utfärdandet av grant of arms (vapenbrev) är en utmärkelse förlänad av den kanadensiska kronan, en upphöjelse i högre värdighet på samma sätt som vapen uppfattas i Storbritannien. Man skyndade sig därför att förse generalguvernörer, provinsguvernörer, regeringsmedlemmar och motsvarande med vapen för att ge det hela den eftersökta elitprägel.

Men samtidigt ville häroldverket hävda en modernare, egalitär uppfattning

Ill. 1. Léopold Henri Amyot, Herald Chancellor (1889) per fess ogivy.

av heraldikens väsen. Vapnet skulle inte vara ett uttryck för kön, stånd eller samhällsställning. Hjälms ställning och utseende blev beroende enbart av hjälmtectnet. Kronan reducerades till en hjälmkrona mellan hjälmkransen och -tectnet. Ett land med kvinnor på de högsta politiska och administrativa posterna kan inte gärna åtskilja könen i heraldiskt avseende. Och ett land som saknar egen adel kan heller inte uppdelas i sina medborgare i olika kategorier på basen av utländska värdigheter.

Den egalitära linjen har inte fått stå helt oemotsagd. Konservativa kretsar har inte velat släppa ifrån sig möjligheten att också heraldiskt stå med "verdiente, erdiente, erdienerte oder erdinierte" praktstycken. Det kommer säkert att räcka någon generation innan heraldiken helt avskalkats sin mystik.

Ill. 2. Judith Anne Larocque, Deputy Herald Chancellor (1990) per fess érablé.

Mångkultur

De stora antipodnationerna har bildats genom kolonisering av glest befolkade områden. Koloniseringen har genomförts med varierande metoder, där urbefolkningen alltid hamnat mer eller mindre i kläm. Kolonistörerna har inte representerat enbart moderlandet det brittiska imperiet, utan ett stort antal andra europeiska stater. Denna smältdegel av många folk har av de statsbärande myndigheterna behandlats på olika sätt.

Till de mera toleranta samhällena hör otvivlaktigt de kanadensiska kolonierna och territorierna, vilka 1867 sammanslöt sig i en konfederation, som 1931 utmynnade i full suveränitet. I detta samhälle har man velat bevara den mångkulturella traditionen från eskimåiska och indianiska urfolk, franska och engelska kolonister, skandinaviska och ukrainska in-

Ill. 3. City of Port Coquitlam (1992) a fess sapinagé.

vandrare.

Denna kanadensiska mångkultur skall komma till synes också i den kanadensiska heraldiken, ty ett samhälle med goda lagar har också plats för goda vapen. Man tar tillvara pregnanta bilder från de olika folkelementen i Kanada, men skapar också nya. Strävan är att skapa en kanadensisk heraldik, som samtidigt som den följer de traditionella europeiska heraldiska reglerna är en nationell produkt av nationella symboler.

Avmystifieringen och mångkulturen har såvitt en utomstående betraktare kan se lett till ämnat resultat. Antalet vapenbrev har ökat från 2 1980 till 100 1992. Avgifterna varierar mellan 1400 och 2000 kanadensiska dollar. Häreldverket har befast sin ställning som bärare av modern heraldik i ett kanadensiskt mångkulturellt samhälle.

Ill. 4. Edward Richard Schreyer, Governor General (1990).

Innovation

Saint-Laurent härolden Auguste Vachon har utvecklat två nya skuror. Ogivy (bågsкура), en spetsig fjällskura, visar en gotisk spetsbåge (ill. 1). Erablé (lönnskura; ill. 2) är Kanadas svar på Finlands grankvistsкура (ill. 3). Blasoneringen sapinagé är också den en innovation och bra mycket bättre än den i skandinavisk litteratur (1988) lanserade "coupé en forme de petites branches de sapin".

Man har också hunnit uppfinna en ny färg, rose (ljusröd), vilket förefaller rätt överflödigt. Färgen är emellertid knuten till Newfoundlandshistoria och kan därför försvara sin plats som lokalfärg i alla bemärkelser.

Lokal flora och fauna har som vanligt visat sig vara en betydande inspirationskälla. Växterna har ofta applicerats i form av hjälmkronor. Däggdjurens traditi-

Ill. 5. Village of Sayward (1991).

Ill. 6. Tsubouchi.

onella plats är som sköldhållare (ill. 4) och fiskar (ill. 5) är mindre populära. Lönnfröet (ill. 6) är en god produkt av den kanadensiska heraldiska lönnen.

Fjällräven med eskimåstenlampan (ill. 7) är ett välfunnet exempel på lokal fauna och folklore. Hjälmtecknets fjällräv i blå fas - blåräv - harmonierar väl med sköldens gråverk av ekorskinn. Som det anstår i en sjukskötares vapen håller fjällräven en brinnande lamp.

Mer fulländade exempel på urbefolkningens kultur finns. Vapen med rentav mycket avvikande innehåll har fastställts för lokala samfund eller stammar (First Nations; ill. 8).

Tradition

Framför allt två bilder har förknippats med Kanada: lönnlövet och bävern. Vi har redan stiftat bekantskap med lönnskuran

och lönnfröet. Lönnlövet utnyttjas givetvis på alla tänkbara sätt (ill. 9).

Bäverns skinn står högt i värdet (eller var det värdet). Bäver, indianer, skogshugare och lönnblad: vad kan väl vara mera äkta kanadensiskt? Se dem alla i aktion i Brantfords stadsvapen (ill. 10), där de huserat sedan 1850.

Calgary i provinsen Alberta är centrum för Kanadas boskapsbälte och oljefyndigheter: den kanadensiska cowboykulturen. Stetsonhatt och oljeborrton ingår i vapnet för Calgary Petroleum Club (ill. 11).

Ett mera okänt tema i kanadensisk historia är lojalisterna. De ställde sig lojala mot den brittiska kronan under det nordamerikanska självständighetskriget och sökte sig sedan till Kanada medan de revolutionära bildade Förenta Staterna. För lojalistinstitutioner och familjer har skapats speciella hjälmkronor (ill. 12).

III. 7. Vera Roberts (1991).

III. 8. Siksika Nation, Alberta (1990).

Viktig är balansgången mellan traditionell och innovativ heraldik då det gäller att ur ett gammalt stadssigill skapa ett vapen. Med ibland kanske för varsam hand har man gått fram, och det är att hoppas att allt flere ortsvapen skall framspringa ur de talrika oheraldiska 1800-talssigillen.

Samväldesheraldik

Det brittiska imperiets gradvisa sönderfall under innevarande århundrade innebar ett nyskapande av traditionella brittiska institutioner i de självständiga forna kolonierna. Eftersom banden till moderlandet i synnerhet på det emotionella planet fortfarande var starka, dröjde det länge innan tanken på egna nationella symboler slog rot i det brittiska samväldet.

Först på plan var protektoraten, vilka färdigt hade inhemska regeringar och

symboler. I den mån kolonierna var enhetliga nationalstater kunde man också där återknyta till gamla bruk. Svårare var situationen i de stater som bildats på kolonial grund och alltså som självständiga dominerades av kolonisatörer. Skulle man fortfarande vara en utpost av drottningens England, kunde man identifiera sig med urbefolkningen eller ville man etablera en helt ny symbolkultur?

Den första stat som bröt sig ur det imperiella mönstret var Sydafrikanska republiken. Den sydafrikanska Heraldiska byrån, inrättad 1963, gjorde rent hus med brittiska kolonialsymboler och skapade i stället en egen heraldik, byggd på den holländska koloniatörkulturen tryfferad med lokal flora och fauna.

Följande i tur ett kvartssekel senare var Kanada, som valt att kombinera alla symbolkulturer. Nu följer Australien och Nya

Ill. 9. Canadian Space Agency (1991).

Ill. 10. City of Brantford (1991).

Zeeland intresserat med utvecklingen för att få en vink om i vilken riktning den brittiska samväldesheraldiken går. Nya Zeeland har redan en egen extraordinarie härold vid College of Arms i London.

Summary

The Canadian Heraldic Authority was founded in 1988. It consists of two civil servants with knowledge of law and politics and four heralds as experts on heraldry, archives, antiquities and art.

Among the first aims of the new Authority was the demystifying of heraldry. Two ways were chosen: An elitistic defining a grant of arms as an honour of the Crown of Canada, and an egalitarian, where arms are not expressing gender, birth or rank.

Multicultural Canada has its reflexion on heraldry. Heraldic and symbolic traditions of the first nations, the colonial po-

wers and the immigrants are used and respected. Canadian heraldry is following european rules but is innovative in creating new charges.

The illustrations give examples of lines of partition (ill. 1-3). Flora and fauna is a great source of inspiration (ill. 4-6). An artic fox holding an Inuit stone lamp (ill. 7) shows a local animal, folklore and the Florence Nightingale-symbol. Traditional native signs can be made into a badge (ill. 8).

Maple leaves (ill. 6 and 9) and beavers are frequent alone or together (ill. 10). Cowboy culture (ill. 11) and Loyalists (ill. 12) have their own heraldic devises.

Dominions of the British Commonwealth are to decide between being an outpost of the Mother Country, identifying themselves with the native culture or establishing their own system of symbols. Canada has chosen to combine all

III. 11. Calgary Petroleum Club (1991)

three alternatives.

Jag tackar mina vänner Robert Watt och David Scholes ur vilkas informativa artiklar i Heraldry in Canada jag samlat fakta. Min vän Sunil

III. 12. Loyalist College (1992)

Saigal har bidragit med värdefulla synpunkter. Med alla tre har jag i tal och skrift diskuterat den kanadensiska heraldikens frågor.

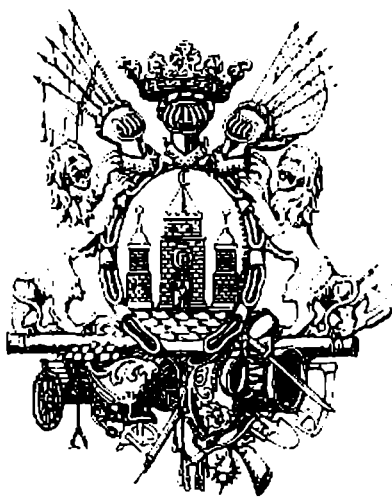
Københavns byvåben i nye udgaver

Af Erik Ellegaard Frederiksen

I 1661 gav Frederik III byen København særlige privilegier som tak for borgernes enestående indsats under svenskernes mislykkede storm på byen i 1659. Privilegiet forelå i form af et illumineret dokument, hvor byvåbenet med de tre tårne i oval ramme er omgivet af de våben, der karakteriserede borgernes bevæbning. Den stærkt komplicerede tegning var udført af Michael von Haven, en broder til den berømte maler og arkitekt Lambert von Haven, dog uden at nå sin slægting i talent. Senere heraldikere har da også sat

spørgsmålstegn ved denne helhed. Men det blev nu Københavns officielle våben, og det har levet side om side med det langt enklere våben med de tre tårne og bølgelinjerne.

I 1994 besluttede Københavns overborgmester og hans kollega for den såkaldte 4. afdeling at skabe en grafisk helhed for byen. Hidtil havde mange direktorater og afdelinger benyttet sig af parafraser over det officielle byvåben - den ene værre end den anden. Det skabte et diffust billede af kommunen og byen.

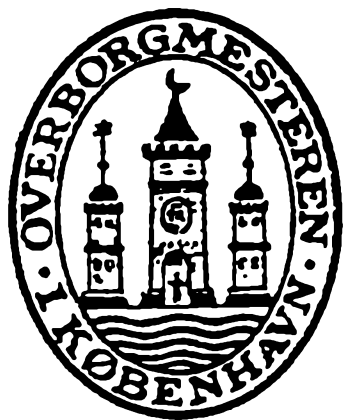
Københavns officielle byvåben fra privilegiet i 1661, her i en udgave, der ikke tillader små gengivelser på grund af stregtætheden.

The official coat of arms as presented to the City by the King in 1661. A version too detailed for practical use in reduced size.

Byvåbenet er her forenklet uden at miste sin helhedsvirkning. Det skal i fremtiden kun benyttes til særlige lejligheder, oftest i koloreret udgave.

A simplified design more suitable for reproduction. To be used for special purposes only.

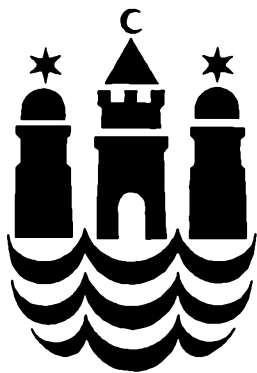
De tre tårne og bølgelinierne kender enhver københavnerv. I borgmestrens seglmærker lå udgangspunktet for den fremtidige version af byvåbenet.

The three towers and waves as formerly used by the mayors.

Bindingen til det hidtidige ovale våben gjorde første version for kompliceret, og den omgivende ellipse viste sig overflødig.

A first attempt based on the former emblem to bring the coat of arms into a clear design.

Omsider når man frem til den endegyldige forenkling. Bølgerne optager en mere væsentlig plads og danner en levende kontrast til tårnene, der herved får tyngde. Kun det nødvendige og tilstrækkelige er blevet tilbage. Afrundningen forned understreger skjoldformen, og indramning er overflødig. Våbenet egner sig nu til gengivelse fra visitkort til rullende materiel.

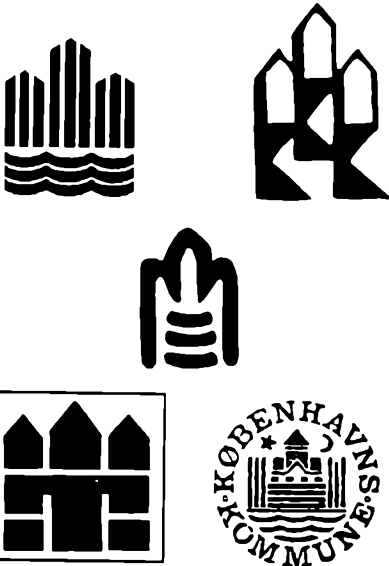
The final version without a frame. The power of the towers is emphasized by the vivacity of the waves.

von Hagens våben forsvinder ikke. Det er blot rendyrket, så det kan reproduceres i selv meget små størrelser. Og det findes i en koloreret udgave med klare farver. Dette våben er imidlertid forbeholdt særlige anledninger og festivas. På programforsider, menukort, lykønskninger m.m.

Det mere enkle våben har taget sit udgangspunkt i borgmestrens segl, som det fremstod på brevpapir. Men efter en del bearbejdelse nåede man frem til en stærkt forenklet form uden oval ramme. Det nye er bølgernes optagelse af et større areal end hidtil. De to halvdele supplerer derved bedre hinanden. De stærkt bevægende bølgelinier skaber en vivacitet, der understreger tårnernes bastante styrke. Alt over-

flødigt er fjernet, så våbenet kan optræde fra de mindste til de største formater ud fra samme grundtegnning. Farven er normalt blå, men våbenet kan også tegne sig hvidt på blå grund.

Det "nye" byvåben er første led i et omfattende designprogram, der begynder i de to nævnte borgmesterområder, for dernæst at brede sig ud til samtlige enheder, så byen København kommer til at tale med én tunge.

Så forvirret har København taget sig ud rent grafisk. Og så er dette kun en del af de mange versioner af det tretårnede byvåben, der nu bliver erstattet af et enkelt mærke, som skal skabe enhed og genkendelighed i alle sammenhænge.

Many versions of the Copenhagen coat of arms will be converted into the new design to make the capital appear as a graphic unity.

Det er beundringsværdigt, at man i en så kompliceret kommunesammenhæng har kunnet blive enige om en grafisk løsning, der både giver en samlet kommunikation til borgerne og indebærer store rationaliseringsgevinster.

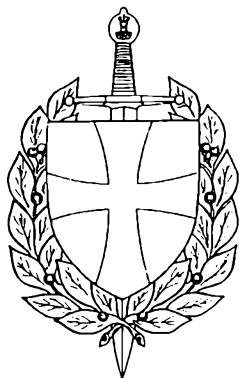
Og det har været en lykke at kunne bygge videre på et byvåben, der er så elementært i sin grundform. Forhåbentlig ser det ud som om det altid havde eksisteret sådan. Så kan det forhåbentlig tjene mange år ud i fremtiden.

Summary

In 1659 Sweden attacked Copenhagen, but the brave citizens prevented a surrender. In 1661 the King therefore presented the Capital with special privileges. In the document the City coat of arms appears a rather elaborate frame work around a centerpiece with three towers and waves.

In 1994 the Lord Mayor decided to have a new version of the coat of arms created as the centerpiece of general design programme for the City. The author was asked to take care of the concept, which by now is being applicated to all parts of the administration.

Heraldica varia

Heraldica Martialis

Den nyformede danske internationale brigade har anlagt sit våbenmærke.

Det meget velkomponerede emblem er tegnet af Forsvarskommandoens heraldiske kollegium og blev godkendt af Hendes Majestæt Dronningen i maj 1994.

Blasoneringen kunne lyde som følger: » Det danske Forsvar's skjold, i rødt et hvidt kors med udadsvejede korsarme, lagt på et nedadvendt, tveægget slagsværd, kling i sølv, parérstang og hæfte i guld. I hæfteknappen Dronningens kronede monogram. Alt omslynget af en grøn laurbærkrans med røde bær, åben ved sværdets parérstang«.

Det nedadvendte sværd må være valgt for, bedst, at signalere at brigaden er defensiv. Med al respekt for de gode intentioner kan jeg ikke lade være med at minde de allierede befrielsestroppers skuldermærke med det opadvendte, kampklare sværd under regnbuens fredstegn. De aggressorer, som brigaden skal opretholde fred imellem skulle nødig være i tvivl om det kampklare beredskab !

Som huemærke er våbenet udført i messing med relief, mens alle som ærmemærke bærer emblemet broderet i farver på en lyseblå rundel hvori teksterne: »FOR FRED I FRIHED« og »FOR PEACE IN FREEDOM« i hvide bogstaver omkranser emblemet.

Carsten Frölich

Heraldisk Selskab i Nederlandene

Den 22. januar 1994 blev Nederlandenes første nationale heraldiske selskab stiftet i Utrecht ved et møde mellem hollandske heraldikere. Selskabet blev stiftet som en gren af Dutch Genealogical Society (N.G.V.), der i 50 år har været Nederlandenes største genealogiske institution med ca. 10.000 medlemmer.

Den heraldiske afdelings mål er at samle alle, som er interesseret i heraldik, at bistå med råd om heraldik og at sprede kendskabet til heraldik. Det er hensigten at udgive et tidsskrift hvert kvartal.

Formand for selskabet er Ir Anders Daae, og sekretær er Jan P.C. Hoogendijk. Adresse: N.G.V. Afdeling Heraldiek (N.G.V. Heraldry), P.O. Box 976, N-1000 AZ Amsterdam, Nederlandene.

H.

XVI: e Internationella Kongressen för Vexillologi

Den heraldiken delvis överlappande vexillologin hade sin 16:e världskongress i Warszawa den 1.-5. juli 1995 med omkring 100 deltagare, varav 1 från Danmark, 1 från Norge, 6 från Sverige och tyvärr ingen från Finland. Av de 31 föredragen hölls tre av skandinaver: Eva Turek, förståndare för Statens Profésamling i Sverige, talade om en polsk fana i profésamlingen, Anders Holmquist talade om sin flaggkonst och vindskulpturer och Jan Henrik Munksgaard från Vest-Agder Fylkesmuseum talade om Norges flagga 1814-21. I övrigt kan nämnas föredrag om Bretagnes flaggor, de amerikanska indianstaternas flaggor och tjeckiska municipalflaggor. Sydafrikas statsheraldiker Frederick G Brownell talade inte oväntat om tillkomsten av Sydafrikas nya flagga. Arrangemangen var utmärkta med simultantolkning av föredragen, fast fortfarande förekommer föredragshållare, som besvärar sitt auditorium med episkopiska bilder och överskrider den tillmätta tiden med 100 procent.

Inte mindre än 17 utställningar var anordnade, varav några kunde beses utanför Warszawa under den sedvanliga utflyktsdagen. Särskilt kan nämnas utställningen i kungliga slottet med anledning av 700-årsminnet av den vita örnen i polska statsvapnet, armémuseets utställning över fanor och andra fälttecken från medeltiden till 1945 och en utställning över Slovakiens nutida heraldik, där Zdenko Alexy bl a visade sina heraldiska exlibris. Till utställningen om vita örnen, som pågår till den 15 oktober 1995, har utgivits en tjock och innehållsrik katalog på polska och engelska.

Kvällarna ägnades åt tyvärr långdragna förhandlingar i den internationella flaggföderationen FIAV - sammanlagt över åtta timmar -

med frågor om upptagande av nya medlemmar, uteslutning av gamla medlemmar och förläggning av kommande kongresser. FIAV:s ledning visade sig nämligen ha en viss fallenhet för byråkrati och formalia. Rent av pinsamt blev det då en liten amerikansk flaggklubb med dussintalet medlemmar beviljades medlemskap, men inte den stora ukrainska föreningen, enbart för att den även var allmänt heraldisk. Efter rop om skandal rättades detta till, men motviljan mot heraldik från vissa amerikanska flaggtillverkare var inte att ta miste på. Nästa kongress 1997 fastställdes till Cape Town i Sydafrika, medan striden mellan Sydney och Chicago om 1999 års kongress inte blev avgjord. År 2001 är avsett för London med anledning av 200-årsjubileet för Union Flag.

En dag hade den svenske ambassadören vänligheten att bjuda de svenska delegaterna jämte kongresspresidenten och ordföranden i polska vexillologiföreningen på lunch i sin fina byggnad från 1938. Vid slutbanketten belönades Whitney Smith med medalj såsom "vexillologins fader". Han startade 1961 Flag Research Center och tidskriften The Flag Bulletin. Vid samma bankett framförde Leif Påhlsson någre uppskattade minnesord över den nyligen bortgångne Adam Heymowski.

Vissa frågor av mer principiell karaktär aktualiserades under kongressen. En var förhållandet och avgränsningen mellan vexillologin och heraldiken. De vexillologer som inte har någon heraldisk bakgrund tycks, som nämnts ovan, ha en motvilja mot heraldiken, som är oförståelig för den som är intresserad av bägge disciplinerna. I själva verket har ju dessa ämnen en stor gemensam materia, varför samverkan mellan dem bör vara såväl intressant som fruktbar. Dessutom kan måhända heraldiken genom sin hävdvunna ställning som

vetenskap ge vexillologin akademisk tyngd och stadga. Ett annat avgränsningsproblem aktualiserades under kongressen genom att där förekom föredrag och utställningar om fri flaggkonst, alltså flaggor utan symbolanknytning till en viss huvudman.

Ett annat problem, som man slås av såsom kommande från det nordiska språkområdet, är den begreppsförvirring som bottnar i att bl a engelskan har ett gemensamt ord för flagga och fana, nämligen "flag", till skillnad mot nordiska språk och tyska. Genom ordets makt över tanken gör framförallt engelskspråkiga talare ingen skillnad mellan dessa begrepp, som för oss är fundamental. Detta är för övrigt något som ofta inte beaktas av översättare.

Slutligen vill jag nämna ett nordiskt problem som uppstått genom den vildvuxna floran framförallt i Danmark och Sverige av nyuppfunna korsflaggor. Dessa fantasiflaggor, såsom

Vendsysselbrog, Norrlandsflaggan, Skånelandsflaggan och Götalandsflaggan i korsform, har liksom flaggan för skämtet "Republiken Jämtland" visat en tendens att dyka upp i internationella flaggkartor såsom officiella territoriella flaggor eller eventuellt som flaggor för utropade, men ännu ej självständiga stater. Vi svenskar hade en viss svårighet att förklara skillnaden mellan dessa och t ex Ålands flagga. De som hittat på dessa korsflaggor borde i stället verka för att våra officiella landskapsflaggor och kommunflaggor användes i större utsträckning som hembygdsymboler.

Slutligen var det ett yttrande på kongressen som förtjänar att återges. En av föredragshållarna, fransmannen och bretagnaren Philipp Rault, sade i sitt föredrag att "logomanin är vexillologins cancer", något som man skulle vilja generalisera till "logomanin är emblemantikens cancer".

Lars C Stolt

Siden sidst...

Prominent gäst i Heraldisk Selskab

Københavnsafdelingens heraldiske foredragsrække omfattede som sædvanlig mange interessante emner belyst af gode foredragsholdere. Blandt disse var Dimitri Prins Romanoff, som talte levende om den statssymbolik, der afspejledes i Zartidens ordensdekorationer. Foruden med lysbilleder illustrerede Prinsen foredraget ved at fremlægge prægtige eksemplarer fra familiens egen ordenssamling. Til samtlige fremmødte gav foredragsholderen en a jourført stamtavle over Romanoff dynastiet, hvorefter Knud Prange kvitterede med at overrække Prins Romanoff vort selskabs smukke club-slips.

Carsten Frölich

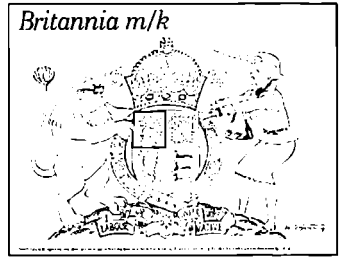
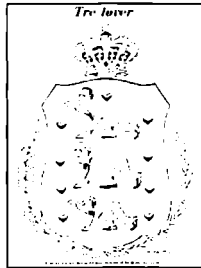

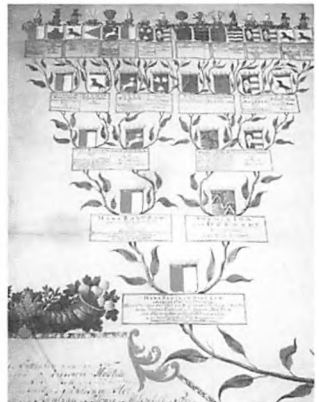
Glimt fra udstillingen af Bo Bojesens humoristiske heraldiske tegninger, som krydrede generalforsamlingen i maj. T.v. kunstneren med et EU-rigsvåben for Danmark

T.h. næstformand Allan Tonnesen og formanden glædede sig over den fine ironi. Tre prøver ses nedenfor "en miniature".

Fra SIIS udflugten til Vallo, hvor de smukke heraldiske stamtavler blev gennemgået af Nils G. Bartholdy. Også Vallo kirke rummede rig heraldik. Her viste Allan Tonnesen kyndigt rundt

Heraldisk litteratur siden sidst

Sveriges Ridderskap och Adelskalender 1995

Sveriges Ridderskap och Adels kalender 1995. Utgiven av riddarhusdirektionen. Hundrade årgången; Norstedts Tryckeri AB, Stockholm 1994.

Kalendern har redigerats av Elisabet Varenius vid Riddarhusets genealogiska avdelning. Ansvarig utgivare är riddarhusgenealogen fil. doktor Lars Wikström.

Det kanske kan vara lämpligt att efter dessa uppgifter inleda med synpunkter, huruvida Riddarhuset/riddarhuset skall skrivas med stor eller liten begynnelsebokstav. Principen har varit att, om det är fråga om byggnaden, blir det liten bokstav. Skriver man däremot om den officiella institutionen, skall det vara stor bokstav. Men kalendern tillämpar inte denna princip, när det gäller Finlands Riddarhus och de baltiska Riddarhusen. Om den 1967 introducerade adliga ätten von Braun är däremot i kalendern antecknat, att ätten inskrevs 1806 "på det s å (samma år) inrättade svenska Riddarhuset för Pommern och Rügen i Greifswald".

I tidigare kalendrar har av betitlade ätters flerfältsvapen endast återgivits hjärtskölden. Vid adelsmöten har framställts önskemål om en fullständig presentation av alla vapen-sköldar. I jubileumsutgåvan är problemet löst på ett lyckligt sätt genom att på kalenderns avslutande sidor återges dessa betitlade ätters ofta rätt komplicerade vapen så att till och med varje fält i grevliga ätten Bielkes femtonfältsvapen väl kan identifieras. Denna vapenbilaga har utformats av fröken Ebba Mörner af Morlanda.

Bristande överensstämmelse beträffande vapendetaljer kan föranleda, att man kan tveka

om ett vapen är rätt återgivet. Friherrliga ätten Bonde har i första och fjärde fälten i huvudskölden två gröna eldsprutande berg, belagda med var sin av vågskuror bildad balk av silver (ström). Den förste friherren var president i bergskollegium. Den grevliga ätten Bonde har två fält med två gröna eldsprutande berg, men de är inte belagda med balk. De två vapenbilderna överensstämmer med bild och beskrivning i Dahlby-Ranekes vapenbok. Enligt denna bok har det friherrliga vapnet de två bergen belagda med balk av silver (ström) i sinister hjälmprydnad, men den grevliga ätten har i sinister hjälmprydnad de båda gröna bergen belagda med var sin av vågskuror bildad blå (!) balk (ström).

I kalendern redovisas något så ovanligt som en återupplivad, förut som utdöd betraktad släkt. Det gäller den s.k. Forstenasläkten, nr 2, en sedan 1400-talet känd frälseätt (i blått fält sparre av guld över grönt blad). Släkten har fått sitt namn efter huvudgården Forstena i Tunhems socken, Västergötland. Denna adliga ätt har av riddarhusdirektionen beviljats förnyat införande i riddarhusstamtavlor.

Enligt förordet upptar kalendern 46 grevliga, 122 friherrliga och 441 adliga ätter eller sammanlagt 609 ätter. I föregående kalender angavs totala antalet ätter vara 617. Ätterna presenteras i kalendern under fyra olika rubriker - grevlig ätt, friherrlig ätt, kommandörsätt och adlig ätt. Ättestörteckningarna borde ju korrespondera med denna fyrdelade rubricering. Så skedde i äldre kalendrar. I senare tiders kalendrar förtecknas grevliga och friherrliga ätter var för sig. De två grupperna obeitlade ätter sammanställs däremot i en förteckning under beteckningen "Adliga ätter". Rätt be-

teckning borde vara "Kommendörsätter och övriga adliga ätter".

I kalendern redovisas riddarhusdirektionens ledamöter och de av adelsmötet valda revisorerna samt Riddarhusets tjänstemän. Det kan ifrågasättas om inte namnen på valnämndens ledamöter, som har till uppgift att förbereda valen till nästkommande adelsmöte, också borde redovisas i kalendern. Om ledamöter av ståndet vill i samband med valförberedelserna framföra synpunkter, borde av kalendern framgå med vem eller vilka de kan taga kontakt.

Vid adelsmötet 1995 föreslog riddarhusutskottet, att i kommande adelskalendrar borde - i likhet med vad som sker i Finlands adelskalender - vissa namn förses med uttalsförtydliganden. Det finns ju namn, som uttalas olika på skilda språk, t.ex. Taube.

I ätteingresser borde också kunna anmärkas, om det adliga namnet bärs även av andra än släktens medlemmar.

Adliga ätten Ribbing, nr 15, firar i år - 1995 - sitt 700-årsjubileum. Ättens sköld: i blått fält tre lindblad, två över en ställda. De tre bladen har tidvis tolkats som sjöblad. Jubileet högtidlighålls med en större utställning på Börstorps slott invid Väneren strax norr om residensstaden Maricstad. Slottet har i ett par generationer innehafts av medlemmar av släkten.

Äldst av de inhemska ätterna är adliga ätten Natt och Dag, nr 13, känd sedan 1280. Skölden är delad i guld och blått. De båda nu nämnda ätterna för av tradition friherrlig krona.

Riddarhuset fullföljer för närvarande en insamling av uppgifter om adliga begravningsvapen i svenska kyrkor. Insamlingsarbetet har nyligen avslutats beträffande landskapet Uppland. Problemet i detta arbete är vad som kan finnas på en kyrkas vind. Beträffande kyrkorna i Uppland finns viss kontrollmöjlighet. Carl Arvid Klingspor, slutligen riksheraldiker,

gjorde under sina studentår i Uppsala i mitten av 1800-talet utflykter till ett stort antal kyrkor i Uppsala stift, och han förde vid dessa besök anteckningar beträffande respektive kyrkas inventarier. Han blev senare sekreterare i Upplands fornminnesförening och passade då på att publicera sina anteckningar. Man kan alltså kontrollera vad en kyrka hade för inventarier för 150 år sedan. Ansvarig för arbetsuppgiften är fil. kand. Inga von Corswant-Naumburg.

Erik Spens

Billed-tolkning

Lise Warburg: *Talende dyr på tavse tæpper*. Side 55-75 i: Psyke & Logos (Tema: Symboler) 16. årgang nummer 1. Dansk Psykologisk Forlag, København 1995.

Denne artikel er et sammendrag af et kapitel i en kommende bog om "Damen med Enhjørningen", som Lise Warburg tidligere har behandlet i et engageret foredrag i Heraldisk Selskab.

Billedbetydningen på de seks pragtfulde tæpper fra omkring 1500 er uvis, og Lise Warburg lancerer her en nytolkning af det tæppe, hvor en kvinde med våbenfane står flankeret af løve og enhjørning, der begge bærer et familien Le Viste i Lyon tilskrevet våben. Ud fra Højsangen, Biblia Pauperum og Physiologus søges alle detaljer med bekesthed og kombinationsevne samlet i en helhed af Jomfru Maria-symbolik, der bl.a. anskues typologisk.

Af principielle grunde er det umuligt ud fra dette fragment at bedømme tolkningens bærekraft. Tæppets sammenhæng med de øvrige berøres kun sporadisk. Der gives kun få kunsthistoriske paralleller - kvindens såkaldte panserkjole kunne ellers nok fortjene nogle dragtistoriske henvisninger allerede her. Det samme

gælder redegørelsen for en del af metoden, der fremsættes i postulatets form: "Biblia Pauperum's figurer er omsat til forskellige dyr, hvis moralske egenskaber er hentet i tidens dyrebøger. De større dyr er navngivne personer, de små supplerende symboler. Det var børnelærdom, spontant forstået af alle." Vigtigst er imidlertid, at en egentlig begrundelse for tolkningens religiøse udgangspunkt ikke fremsættes, mens en tidligere fremsat hypotese affærdiges som "fri fantasi fra efterreformatorisk tid". - Hvis ikke det samme skal siges om nærværende tolkning, må genrevalg (verdslig/religiøs) og intention diskuteres, afvejes og begrundes omhyggeligt i den kommende bog. Kan dette ikke gøres éntydigt og overbevisende, er begge tolkninger i princippet ligeværdige - for som det udtrykkes af E.D. Hirsch, jr.: "We found the types of meanings we expected to find, because what we found was in fact powerfully influenced by what we expected" (Validity in Interpretation, 1967, s. 76).

Enkelte punkter af snævrere heraldisk interesse skal dog berøres her.

Det anføres, at der er rige fortolkningsmuligheder religiøst for løve og enhjørning, men at de "først kendes sammen som verdslige skjoldholdere i det engelske våben fra 1603" - hvilken "genre" er da tæppets våben? Er det ikke et verdsligt våben, et slægtmærke?

På løvens turnerskjold er der ikke et lansesnit, men som noget enestående et hul. Lise Warburg skriver herom: "Løven har naturligvis (igen med Paulus) grebet "troens skjold", hullet skal vise dets tykkelse, troens styrke. Hullet er slet ikke en heraldisk bouche men "Guds segl", "Thi I der troede, blev beseglede med forjættelsens hellige ånd (Ef. 1, 13)" - for mig at se er der ingen sammenhæng mellem bibelsprog og tolkning her.

For at underbygge Maria-tolkningen indtages Marias tilnavn Stella Maris (Havstjernen) med et diskutabelt kunstgreb: Et pentagram indtegnes i tæppet (ill.) - "Fra det centrale punkt "Guds segl" trækkes en linie op til lansespidsen for oven. Lansespidsen hører naturligt sammen med hullet..." - gør den nu det? Hullet støtter jo lansens skaft, ikke dens spids. Målt med en passer er linierne fra lansespids til de to lansesnit ikke, som angivet, lige lange. Det himmelige pentagram, der ydermere overskærer kvinden, som det skal karakterisere, falder hermed bort - og det samme gælder de derpå baserede tolkninger.

Det bliver spændende at se, om den heraldiske courtoisie, der optræder i serien, bidrager til nytolkningen. Det vil fremgå af den kommende bog, som forhåbentlig afklarer de formelle indvendinger, som smagsprøven er alt for sårbar overfor.

I øvrigt rummer bogen, hvori Lise Warburgs arbejde indgår som eksempel på en religiøs tolkning, en række interessante artikler om symbolbegrebet; heri diskuteres blandt andet Achens synspunkter.

P.H.

En lokal våbenbog

Arnold Rabbow: *Wolfsburger Wappenbuch: Die Wahrzeichen der Stadt Wolfsburg und ihrer Ortsteile in der historischen Region.* Wolfsburg: Stadt Wolfsburg & Steinweg Verlag, 1993, 102 sider.

Byen Wolfsburg har i samarbejde med den tyske heraldiker Arnold Rabbow udsendt en både smuk og spændende lille 'lokal' våbenbog. Byen Wolfsburg er som kommunal enhed ikke gammel, kun fra 1972, men regionen - "der Wolfsburger Raum" - går naturligvis langt tilbage i tiden, og har bl.a. i tidligere tid udgjort grænselandet mellem fyrstedømmerne Braunschweig-Wolfenbüttel, Hannover og Preussen. Med denne lille bog har man på forbilledlig vis forsøgt at samle den heraldik, som historisk har været eller aktuelt er knyttet til regionen.

Skriftet indledes med en kort lokalhistorisk introduktion på ni sider af Rainer Mass, hvori de væsentligste begivenheder i regionens historie trækkes op. De resterende knap 90 sider er derimod helliget heraldikken, med alle tegninger og al tekst af Arnold Rabbow. Denne del er opdelt i fire underafsnit. Det første underafsnit gennemgår Wolfsburg-området enkelte byvåbener, d.v.s. Wolfsburgs eget, samt 20 andre byers. Det næste afsnit præsenterer de territorialvåbener, som på den ene eller den anden måde har været knyttet til området, nemlig hertugdømmet Braunschweig-Lüneburg, kongeriget Hannover, kurfyrstedømmet Brandenburg, kongeriget Preussen, bispedømmet Halberstadt og ærkebispedømmet Magdeburg. Et tredje afsnit gennemgår heraldikken for et par væsentlige slægter, som har været repræsenteret i området. Endelig behandler et fjerde afsnit våbenerne for de seks venskabsbyer, som Wolfsburg gennem årene har fået omkring i

verden. Alle de gennemgåede våbener præsenteres ved hjælp af mindst en tegning, som fylder en hel side, og en hel tilhørende tekstside, hvor våbenets udseende, historie, betydning m.v. beskrives. Der er i det store hele, specielt for de mere simple våbeners vedkommende, tale om fortrinlig heraldisk kunst.

Af særlig interesse for den danske heraldiker er Wolfsburg-byen Fallerslebens våben (s. 21-23). Dette våben, som i en enklere form kendes fra 1428, viser i dag en kronet blå oprejst løve i et guld felt bestrøet med røde hjerter. Våbenet stammer - naturligvis - fra Welfer-dynastiets våben, og dette som bekendt igen fra Valdemarernes kongevåben. Gennem hertugerne af Lüneburg optræder dette våbenmærke også i de sammensatte våbener for hertugdømmet Braunschweig-Lüneburg (s. 64-67) og kongeriget Hannover (s. 68-69). Den danske heraldiker vil også kunne nikke genkendende til våbenet for den grevelige slægt von der Schulenburg (s. 82-83).

For den, der er særligt interesseret i tysk heraldik, er her et smukt og interessant lille skrift, som måske kunne tjene til inspiration for lignende nordiske initiativer.

Peter Kurrild-Klitgaard

Danske statsymboler

Nils G. Bartholdy: *Danmarks Våben og Krone: Historisk Baggrund og Retningslinier for Brug i Nutiden*, i serien *Kultur Profilen*. Kulturministeriet: København, 1995, 32 sider.

Kan man forestille sig, at offentlige myndigheder havde brug for en vejledning i, hvorledes man kan og bør anvende heraldiske symboler, og måske navnlig med hensyn til hvordan man *ikke* bør gøre det? Mon ikke.

Men kan man forestille sig, at en offentlig myndighed selv producerer en sådan vejledning og det til og med på en måde, der på samme tid er velskrevet, præcis, let forståelig, æstetisk meget smuk og heraldisk korrekt? Når man tænker på, hvad man tidligere har været vidne til, kunne man være tilbøjelig til at sige "Nej, vel?"

Ikke desto mindre er det netop, hvad det danske Kulturministerium har præsteret. Klogt nok har ministeriet allieret sig med Danmarks førende ekspert, når det gælder kongelig og statslig heraldik, arkivar Nils G. Bartholdy, Rigsarkivet. Dertil har ved den grafiske bearbejdelse - udover den kompetente designvirksomhed Kontrapunkt - bl.a. et andet medlem af SHS, grafikerens Erik Ellegaard Frederiksen spillet en særdeles synlig rolle.

Formålet har som sagt været en vejledning. Eller som kulturministeren skriver i forordet: "På dette område er der imidlertid regler, som skal følges, sådan at vi kan respektere disse kendetegns historiske baggrund og symbolværdi. Nok skal statsinstitutioner have mulighed for at markere sig, men jeg tror også, at borgerne sætter pris på, at man stadig har mulighed for at genkende den pågældende institutions statslige tilhørsforhold. Denne publikation skal tjene det formål at vejlede om den rette brug af statskendetegnene og give en baggrund for reglerne." Denne målsætning må siges at være nået på hvert punkt. Man kan faktisk ikke lade være med at forbløffes over, hvordan det er lykkedes på samme tid at præsentere et så omfangsmæssigt lille skrift med så mange oplysninger og så megen god heraldik.

Tekstmæssigt består skriftet af syv små afsnit, hver på 2-4 sider, nemlig "Hvad er rigsvåbenet?", "Hvordan bruges det og af hvem?", "Heraldiske principper", "Valdema-

ernes våben", "Det store rigsvåbens udvikling", "Kronen", og "Hvordan udformes rigsvåbenet?". Tekstens gennemgang er så velskrevet, præcis og informativ, at det er en ren *tour de force* i hvor godt det kan og bør gøres. Der kan herefter ikke plæderes uvidenhed af nogen af statens embedsmænd med hensyn til, hvad de danske statssymboler er, hvordan de er opstået, og hvordan de skal bruges.

På billedsiden står det ikke værre til. Pjecen indeholder en imponerende mængde spændende illustrationer, bl.a. farveillustrationer fra sådanne heraldiske klassikere som *Armorial Gelre*, den zürichske våbenrulle, *Armorial de la Toison d'Or et de l'Europe*, og Konrad Grünenbergs våbenbog, samt tegninger af så gode danske heraldiske kunstnere som bl.a. Frederik Britze og Aage Wulff. Hertil kommer farvegengivelser af segl og mønter med dansk kongelig og statslig heraldik, omfattende bl.a. den første kendte gengivelse af de tre løver i Knud 6.s segl fra ca. 1194 og Erik af Pommerens sammensatte kongevåben i segl fra 1398 og strækkende sig over de mellemtiliggende århundreder helt op til Kontrapunkts designprogrammer for Udenrigsministeriet og Kulturministeriet. Hertil kommer sidst i skriftet en "Epilog", der indeholder en række nyttegninger af rigsvåbenet og kongekronen, altovervejende foretaget af Aage Wulff, hvis smukke streg dermed formodentlig - og heldigvis - vil komme til at præge den danske offentlige heraldik i uoverskuelig fremtid.

Det er forhåbentlig med dette initiativ nu slut med idéer som den et reklamebureau fik, da det på vegne af Told- & Skattestyrelsen maltrakterede det danske rigsvåben ved tilnærmelsesvis at partere løverne, ændre tinkturene, og fjerne søbladene og skjoldet. Resultatet er et sådant, som man kan se på billedet.

tatet var en post-modernistisk udgave af Schwabens løver og en skamlet for dansk heraldik.

Desværre forhandles dette lille skrift tilsyneladende ikke, og det er synd, for her er nok af både information og inspiration at hente for enhver med interesse for heraldik og statssymboler.

Peter Kurrild-Klitgaard

Ryske flaggor på postkort

Ilkka Kantola - Kari K. Laurila - Teuvo Termoment: *Postkort från ofärdsåren, del 2, Flaggor till sjöss. 2.2. Kejsardömet Rysslands och stor-*

furstendömet Finlands flaggor. Vammala 1989. Hft. 272 ss, ill i sv-v o färg. Distribution Collegium Heraldicum Fennicum, Box 3, SF-01661 Vanda, pris FIM 200,-.

Det ambitiösa projektet om ofärdsårens (1899-1917) heraldiska postkort har hunnit till del 2.2. Jag hänvisar till min recension av del 2.1. i *Heraldisk Tidsskrift* 60, 1989 med ett viktigt tillägg. Här beskrivs och avbildas ryska marina flaggor och befälstecken samt segelklubsflaggor, vilka såvitt jag vet aldrig tidigare förekommit annat än i ryska verk. För intresserade av rysk flaggkunskap öppnas här helt nya perspektiv. Texten är som förut finsk-svensk-engelsk.

H. Dgm.

Adam Heymowski †

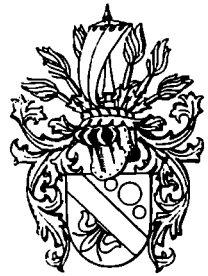
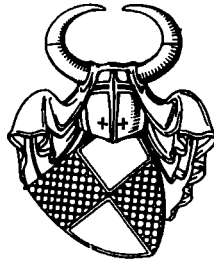
Adam Heymowski kom till Sverige från Polen 1945 och disputerade 1969 i Uppsala på avhandlingen *Swedish "Travelers" and their Ancestry*. Han blev 1970 docent i social antropologi vid Uppsala universitet och därefter chef för Stockholms universitetsbibliotek, för att 1979 bli slottsbibliotekarie och föreståndare för Bernadottebiblioteket. Adam Heymowski har haft ett flertal uppdrag som biblioteksexpert för UNESCO bl.a. i Mauretanien, Egypten, Tunisien och ett antal stater i Mellanöstern.

Vi hans heraldiska vänner i hela Norden kommer att minnas Adam Heymowski framför allt för hans insatser inom vår vetenskap. Han var i hög grad internationell i sin verksamhet och arbetade inom den heraldiska konfederationen bl. a i planläggning av kongresser och annan övergripande verksamhet. Han var självklart

ledamot av l'Academie internationale d'Heraldique. Han var sekreterare i Svenska nationalkommittén för genealogi och heraldik samt styrelseledamot i Ointroducerad Adels förening för att nämna några av hans uppdrag. Som exempel på Adam Heymowskis omfattande internationella engagemang kan nämnas ledamotskap i Malteserordens herald.koll., hedersledamot av Association internat. de bibliophilie Paris, hedersled. Polskie towarzystwo herald. Warszawa m.fl. organisationer och sällskap.

Vi som stått Adam nära imponerades av hans dynamiska personlighet och arbetsförmåga. Han var auktoritet inom sina specialområden och delade generöst med sig av sina kunskaper. Han blev 69 år och efterlämnar ett tomrum, som blir mycket svårt att fylla.

Jan Raneke

Ældre numre af HERALDISK TIDSSKRIFT, HERALDISKE STUDIER, SHS-slips og SHS-blazer-badges (back-numbers of Heraldisk Tidsskrift, publications on heraldry, the SHS-armorial ties and blazer-badges, for sale):

Følgende numre kan stadig købes: 4, 7, 14, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49-50 (jubilæumsskriftet), 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71 - Pris pr.stk. Dkr. 70, nr. 49-50 dog Dkr. 300.

Register til Heraldisk Tidsskrift, bind 5, nr. 41-48. Dkr. 10.

Register til Heraldisk Tidsskrift, bind 7, nr. 61-70. Dkr. 20.

Heraldiske Studier nr. 1. Knud Prange: Våbenanetavlen. Dkr. 40.

Heraldiske Studier nr. 2. J.C. Bille Brahe: Gravmindernes Vidnesbyrd. Dkr. 50.

Heraldiske Studier nr. 3. Ole Rostock: Nøgle til 808 skandinaviske skjoldholdere. København 1990. Dkr. 60.

Heraldik i Norden = Heraldisk Tidsskrift nr. 49-50. Dkr. 300.

SHS-slips I. Clubtie I (darkblue, w/ coat of arms in colour). Dkr. 100.

SHS-slips II. Clubtie II (darkblue, strewn w/small coats of arms.) Dkr. 150.

SHS-blazer-badges, finest goldbraid and colours. Dkr. 100.

Alle priser er excl. porto (all prices in Danish kroner and excl. postage).

Bestillingen stiles til (please send your order to):

SEKRETARIATET, Maltevangen 15, DK-2820 Gentofte, Danmark

Show our colours!

SHS-slips I og II. samt blazer badge.

SHS club-ties I and II. as well as blazer badge.

HERALDISK TIDSSKRIFT

Udgives af *SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA*, hvis medlemmer modtager det gratis. Tidsskriftet udkommer med to numre årligt, i marts og oktober. Medlemskab koster pr. år Dkr. 200. Medlemskab én gang for alle (kun for personer): det 20-dobbelte. Heraldisk Tidsskrift kan ikke købes i løssalg.

Redaktør

Poul greve Holstein, Livjærgade 29⁴, DK-2100 København Ø, Danmark.

Redaktionsudvalg

Riddarhusgenealog Henrik Degerman, Irjala Gård, SF-034 00 Vichtis, Finland.

Tandlæge Per Hougaard, Asylgade 6, DK-4000 Roskilde, Danmark.

Ph.D.-stipendiat, cand.phil. Peter Kurrild-Klitgaard, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet, Rosenborggade 15, lok. 415, DK-1130 København K, Danmark.

Førstebibliotekar, cand.real. Harald Nissen, Dalen hageby 54, N-7000 Trondheim, Norge.

Patentkonsult Lars C Stolt, Birger Jarlsgatan 113A, 4tr., S-113 56 Stockholm, Sverige.

Amtsdirektør, cand. jur. Ernst Verwohlt, Strandengen 4, DK-4000 Roskilde, Danmark.

Societas Heraldica Scandinavica

Stiftet 1959 i København, er samlingspunktet for alle heraldisk interesserede i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Heraldisk Selskab har styrelsesmedlemmer i alle de nordiske lande, og foruden Heraldisk Tidsskrift udsender det skriftserien *Heraldiske Studier*.

Heraldisk Selskabs styrelse

Arkivar, cand.phil. Nils G. Bartholdy, Rigsarkivet, Rigsdagsgården 9, DK-1218 København K, Danmark.

Avdelingschef, fil.kand. Tom C Bergroth, PB 675, SF-20101 Åbo, Finland.

Advokat Hans Cappelen, Olav Vs gaten, N-0161 Oslo, Norge.

Sekretær Carsten Frölich, Maltevangen 15, DK-2820 Gentofte, Danmark (sekretær).

Poul greve Holstein, Livjærgade 29⁴, DK-2100 København Ø, Danmark (redaktør).

Statsheraldiker, fil.dr. Clara Nevéus, Riksarkivet, Box 12541, S-102 29 Stockholm, Sverige.

Universitetslektor, mag.art. Knud Prange, Degnemose Allé 26, DK-2700 Brønshøj, Danmark (formand).

Toldinspektør Erling Svane, Hovgårdsvej 3 A, DK-3060 Espergærde, Danmark (kasserer).

Departementschef Birgir Thorlacius, Bólstaðarhlíð 16, IS-105 Reykjavík, Island.

Antikvar, cand.mag. Allan Tønnesen, Ålholmvej 78, DK-2500 Valby, Danmark (næstformand).

Cand.phil. Susanne Vogt, Bernhard Bangs Allé 8, 2-54, DK-2000 Frederiksberg, Danmark.

Skrivende medarbejdere i Heraldisk Tidsskrift nr. 72

Avdelingschef, major (R) Bjørn Bratbak, Gulaksvei 2, N-4017 Stavanger, Norge.

Riddarhusgenealog Henrik Degerman, Irjala Gård, SF-034 00 Vichtis, Finland.

Industriel designer Erik Ellegaard Frederiksen, Fiolstræde 26, DK-1171 København K, Danmark.

Tandlæge Per Hougaard, Asylgade 6, DK-4000 Roskilde, Danmark.

Cand.mag. Gitte Kjær, Strandvejen 38^{3A}, DK-2900 Hellerup, Danmark.

Ph.D.-stipendiat, cand.phil. Peter Kurrild-Klitgaard, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet, Rosenborggade 15, lok. 415, DK-1130 København K, Danmark.

Fil.dr. Jan Raneke, Vallgatan 3, Box 46, S-234 21 Lomma, Sverige.

Hovrætsråd, jur.kand. Erik greve Spens, Wittstocksgatan 28, S-115 27 Stockholm, Sverige.

Patentkonsult Lars C Stolt, Birger Jarlsgatan 113 A, 4tr. S-113 56 Stockholm, Sverige.